

Research Paper

Theoretical Explanation of Sustainable Security Paradigm in the Border and Border Areas

Seyyed Hadi Zarghani^a

^a Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad

ARTICLE INFO

Keywords:

Border, Border areas, Sustainable security, Development, Paradigm.

Received:

15, June, 2023

Received in revised form:

17, September, 2023

Accepted:

17, October, 2023

pp.92-119

ABSTRACT

Background and objective: Border security means protecting the border lines against possible attacks and preventing any illegal acts along the border and border areas of a country and legalizing the movement of people and the transportation of goods through authorized border gates. Establishing security at the border and border areas is one of the main concerns of countries, especially in today's world full of threats, and governments consider different approaches, policies, actions, and methods to achieve this goal. The purpose of writing this article is to theoretically explain the paradigm of sustainable security in the border and border regions.

Method: This article, using a descriptive-analytical method and citing reliable sources, seeks to investigate and explain the requirements and considerations that are involved in the establishment of security at the border and border areas within the framework of the "sustainable security" paradigm.

Findings: The concept of "sustainable security" is one of the new security paradigms and approaches that are discussed in various fields, including border security and border areas. In fact, "sustainable security" is an approach that is proposed in modern security studies as an alternative to the control paradigm and is based on the assumption that in order to establish security, instead of dealing with crime and criminals, it is necessary to deal with crime-prone contexts.

Results: The results of the research indicate that the establishment of sustainable security at the border and border areas requires preventive, positive, comprehensive, community-oriented, participation-oriented, comfortable and meaningful approaches, and based on this paradigm, border security is achieved with the priority of ensuring the security of border residents.

Citation: Zarghani, S.H. (2023). Theoretical Explanation of Sustainable Security Paradigm in the Border and Border Areas. *Journal of Border Science and Technology*, 12(3), 92-119.

* . Corresponding author (E-mail: h-zarghani@um.ac.ir)

Copyright © 2023 The Authors. Published by Amin Police University. This is an open-access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended abstract:

Introduction

Border security is the protection of border lines against possible attacks and preventing any illegal acts along the border and border areas of a country and legalizing the movement of people and the transportation of goods through authorized border gates. Establishing security at the border and border areas is one of the main concerns of countries, especially in today's world full of threats, and governments consider different approaches, policies, measures and methods to achieve this goal. The formation and organization of the army and military force, the establishment of border posts and military bases on the borders, the establishment of border governments such as Ghassan and Hira; Creating a wall and defense barriers at the borders, such as the China Wall, Hadrin, Gorgan wall; The forced relocation of human groups and ethnic groups, the conclusion of non-aggression pacts between neighboring countries, etc. have been among the most important strategies of governments to establish security at their borders. The purpose of this research is to plan and explain the establishment of security at the border and border areas from the perspective of the "sustainable security" paradigm

method:

This research, with a descriptive-analytical method and by referring to reliable library sources, seeks to examine and explain border security based on sustainable security indicators and considerations. Based on this, in the

theoretical foundations section, while examining the concept of security and border security, sustainable security indicators and criteria have been examined based on the "sustainable security" approach and paradigm, and on this theoretical basis, the most important requirements and considerations for the establishment of sustainable security at the border and border areas It has been examined and analyzed.

Discussion:

The emergence of the concept and paradigm of "sustainable security" is a continuation of the developments that have taken place in the field of security during the past decades, and in fact, »sustainable security« is an approach that is proposed in modern security studies as an alternative to the »control paradigm«. Historically, realist security theory, liberal security theory, third world security school and Copenhagen school are in the same group as positivist and traditional security solutions. In these schools and approaches, the establishment of security was often possible through force with the help of military tools, and of course the main source of security was the government and the political system. Based on this, since the main type and source of the threat was the military factor, the countries were strengthening their military force and weapons power to eliminate this threat. This type of attitude prevailed in the establishment of security at the borders of the countries, and for this reason, we still see the concentration of military forces and military and law enforcement centers and establishments at many borders of the countries. which deal

with border threats such as illegal traffic, human trafficking, goods, drugs, evil, conflicts, etc. But global conditions and developments have changed and it is necessary to manage the border accordingly. During the last two or three decades, we have witnessed the emergence of a new paradigm in the field of security under the title of "sustainable security". Compared to the previous schools of security, in this paradigm we are faced with different foundations, features, indicators. In the paradigm of sustainable security, unlike the previous paradigms, security does not mean the absence of threats, but security is equal to the feeling of safety and peace that can be obtained from the absence or reduction of threats and the existence of equal opportunities to create and cultivate morals and virtues. A human being is obtained. In addition, in the paradigm of sustainable security, "human security" has a basic and fundamental role, and this type of security is not limited to one or two specific physical or psychological dimensions, but includes four important dimensions: first, the absence of threats to human survival, second The existence of necessary opportunities to meet diverse human needs, thirdly, the lack of vulnerability in various economic, environmental, political, social and cultural dimensions, and finally, fourthly, the existence of necessary fields to increase self-esteem and human values. In general, it can be said that sustainable security is security for everyone (individual, government, environment), at all levels (existential, welfare and meaningful security), in all dimensions (economic, political, environmental...),

with participation Everyone, in all spaces, over time, with a positive approach (creating opportunities...), preventive and preferring and prioritizing peaceful methods (discussion, persuasion...).

Conclusion:

Different paradigms and approaches have been proposed in the establishment of security at the border and border areas. In this way, in accordance with the classical schools of security, in the past, the concept of "border security" was mainly discussed rather than "Border Residents security". In fact, border security is the result of the functioning of components such as "protection", "prevention" and "control". It is obvious that in such an approach, creating security requires the creation of various military and law enforcement systems to prevent any unauthorized movement and smuggling of goods and dealing with border violators and criminals. The new paradigm of sustainable security in terms of its nature, dimensions and indicators differences Basic with past schools. In this paradigm, the "quality of life" is considered as the focal point; the people have authority instead of the government, in addition to getting rid of threats, creating opportunities is considered, instead of protecting the interests of those in power, the growth and excellence of human beings and human society is important. Finally, in order to establish security, instead of dealing with crime and criminals, you should deal with criminal backgrounds and platforms. The findings of the research indicate that the establishment of stable security at the border and border areas requires

preventive, positive, comprehensive, community-oriented, participation-oriented, comfort-giving and meaning-oriented approaches, and based on this paradigm, border security with the priority of ensuring the security of border residents achieved.

Funding

Considering that the present article was written at the request of the secretariat of the National Conference on New Approaches in Border Management, the author considers it necessary to express her gratitude to the participants of the said conference who provided the necessary support in writing this article.

Authors' Contribution

The author approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The author declared no conflict of interest.

Acknowledgments

Considering that the present article was written at the request of the secretariat of the National Conference on New Approaches in Border Management, the author considers it necessary to express her gratitude to the participants of the said conference who provided the necessary support in writing this article.

تبیین نظری پارادایم امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی

سید هادی زرقانی^۱ - گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

چکیده

زمینه و هدف: امنیت مرزی عبارت از صیانت از خطوط مرزی در مقابل تعرض‌های احتمالی و جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف قانون در طول مرز و مناطق مرزی یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص و حمل‌ونقل کالا از طریق دروازه‌های مجاز مرزی است. استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی از جمله دغدغه‌های اصلی کشورها به‌ویژه در جهان پر تهدید امروز است و حکومت‌ها برای رسیدن به این هدف رویکردها، سیاست‌ها، اقدامات و روش‌های مختلفی را مدنظر قرار می‌دهند. هدف از نگارش این مقاله تبیین نظری پارادایم امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی می‌باشد.

روش پژوهش: این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و با استناد به منابع معتبر به دنبال بررسی و تبیین الزامات و ملاحظات است که در استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی در چارچوب پارادایم «امنیت پایدار» مطرح است.

یافته‌ها: مفهوم «امنیت پایدار» از پارادایم‌ها و رویکردهای جدید امنیتی است که در حوزه‌های مختلف از جمله امنیت مرز و مناطق مرزی مطرح است. در واقع «امنیت پایدار»، رهیافتی است که در مطالعات نوین امنیتی به‌عنوان جایگزین پارادایم کنترل مطرح می‌شود و بر این مفروضه استوار است که برای استقرار امنیت بایستی به‌جای برخورد با جرم و مجرم با زمینه‌ها و بسترهای جرم‌زا مقابله کرد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاکی از آن است که استقرار امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی مستلزم رویکردهای پیشگیرانه، ایجابی، همه‌جانبه، اجتماع‌محور، مشارکت محور، آسایش‌بخش و معناگرا است و بر اساس این پارادایم، امنیت مرز با اولویت تأمین امنیت مرزنشینان حاصل می‌شود.

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:

مرز، مناطق مرزی، امنیت پایدار، توسعه، پارادایم.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۳/۲۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۶/۲۶

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۷/۲۵

صص. ۹۲-۱۱۹

استناد: زرقانی، سیدهادی. (۱۴۰۲). تبیین نظری پارادایم امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی. *مجله علوم و فنون مرزی*، ۱۲ (۳)، ۹۲-۱۱۹.

مقدمه

مرزهای بین‌المللی بدین سبب که مهم‌ترین عامل تشخیص قلمرو حاکمیتی یک نظام سیاسی و جدایی کشورهای مستقل از یکدیگر هستند از نقش و جایگاه بسیار مهمی برخوردار هستند (رحمتی‌راد، ۱۳۷۴، ۵۴). استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی، از دغدغه‌های اصلی حکومت‌ها از گذشته‌های دور تاکنون بوده است و در این مسیر کشورها اقدامات مختلفی را انجام داده‌اند (اخباری و نامی، ۱۳۸۸، ۴۵). تشکیل و ساماندهی ارتش و نیروی نظامی، ایجاد پاسگاه‌های مرزی و استقرارگاه نظامی در مرزها، ایجاد حکومت‌های مرزداري همانند غسان و حیره؛ ایجاد دیوار و موانع دفاعی در مرزها مانند دیوار چین، هادرین، دیوار گرگان؛ جابه‌جایی اجباری گروه‌های انسانی و اقوام، انعقاد قراردادهای عدم تجاوز بین کشورهای همسایه و ... از جمله مهم‌ترین راهکارهای حکومت‌ها برای استقرار امنیت در مرزهایشان بوده است (زرقانی، ۱۳۹۸، ۸). مؤلفه‌ها و عوامل مختلفی در زمینه امنیت مرز و مدیریت مرزی موثر هستند؛ این مؤلفه‌ها را می‌توان در چهار بعد اقتصادی (توسعه مناطق مرزی، مدیریت مالی، مدیریت انطباقی ...)، اجتماعی-فرهنگی (جامعه مرزی پلیس، مشارکت و تقویت جوامع مرزی، مدیریت منابع انسانی ...)، سیاسی-حکومتی (مدیریت گشت‌های مرزی مشترک، مراکز مرزی مشترک، بانک‌های اطلاعاتی مشترک، مدیریت سازمانی، مدیریت گمرکی ...) و فناوری-امنیتی (اپتیکی، رادار، شبکه حسگر بیسیم و مدیریت فناورانه ...) تقسیم‌بندی نمود (احمدی، صالح‌آبادی، ۱۳۹۹، ۴۴). در حقیقت آنچه امروزه بر سر آن توافق کلی وجود دارد این است که داشتن مرزهای مطمئن و امن در اجرای سیاست حسن هم‌جواری و اعمال حاکمیت هر دولت در هر کشوری نقش تعیین‌کننده داشته و از کاربرد وسیعی در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی برخوردار است (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۳، ۴۲). باوجوداین، به نظر می‌رسد در حال حاضر نیز، بسیاری از مرزهای کشورها به‌خصوص در مناطق در حال توسعه از ناامنی رنج می‌برند. ایجاد طرح‌های عظیم و پرهزینه انسداد مرز و دیوارکشی در سال‌های اخیر در مرزهای بسیاری از کشورها مانند آمریکا-مکزیک، ایران-افغانستان، هند-پاکستان، کویت-عراق، عربستان-یمن، ترکیه-سوریه، ترکمنستان-ازبکستان، کره شمالی-کره جنوبی و ... نشان می‌دهد برخلاف رویه جهانی شدن و ایده مرگ مرزها، همچنان حفاظت از مرز و تأمین امنیت مرزی کشورها جزء ملاحظات اصلی حکومت‌ها محسوب می‌شود.

در مکاتب و رویکردهای کلاسیک امنیتی، استقرار امنیت غالباً از طریق نیرو با کمک ابزار نظامی میسر بود و البته مرجع اصلی امنیت نیز دولت و نظام سیاسی بود. بر این اساس، چون نوع و منبع اصلی تهدید عامل نظامی بود، کشورها برای رفع این تهدید اقدام به تقویت نیروی نظامی و قدرت تسلیحاتی خود می‌کردند (پورسعید، ۱۳۹۲، ۳۴). این نوع نگرش، در استقرار امنیت در مرزهای کشورها نیز غالب بود و به همین جهت هنوز هم در بسیاری از مرزهای کشورها شاهد تمرکز قوای نظامی و مراکز و استقرارگاه‌های نظامی و انتظامی هستیم؛ که به شیوه سخت‌افزارانه به مقابله با مظاهر تهدید مرزی چون تردد غیرمجاز، قاچاق انسان، کالا، مواد مخدر، شرارت، درگیری و ... اقدام می‌نمایند اما شرایط و تحولات جهانی دگرگون شده است و لازم است متناسب با آن به مدیریت مرز پرداخت. در دنیای جهانی شده امروزی، مدیریت مرزها از بزرگ‌ترین چالش‌های پیش روی دولت‌های مختلف می‌باشد؛ دولت‌هایی که از خود می‌پرسند چگونه می‌توان امنیت را در کنار تشویق و تسهیل تجارت حفظ کرد و چگونه می‌توان بر تناقض رفاه اقتصادی متکی بر جریان آزاد کالاها، مردم و خدمات و درعین حال نظارت و کنترل بر آن‌ها فائق آمد و بتوان جلوی قاچاق کالا، قاچاق انسان، مهاجرت غیرقانونی و بدتر از آن‌ها جنایات سازمان‌یافته و تروریسم را گرفت؟ (کاردان، ۱۳۹۹، ۹۲). در طی دو دهه اخیر، شاهد ظهور پارادایم جدیدی در حوزه امنیت تحت عنوان «امنیت پایدار» هستیم. نسبت به مکاتب گذشته امنیتی، در این پارادایم با مبانی، ویژگی‌ها، شاخص‌های متفاوتی روبرو هستیم. اساساً پیدایش مفهوم و پارادایم «امنیت پایدار»، در ادامه تحولاتی است که در حوزه امنیت در طی دهه‌های گذشته صورت گرفته است و در واقع امنیت پایدار،

رهیافتی است که در مطالعات نوین امنیتی به‌عنوان جایگزین پارادایم کنترل مطرح می‌شود (رستگار پناه و سلطانی فر، ۱۳۹۱، ۷۷). با توجه به آنچه که در خصوص پارادایم امنیت پایدار در مناطق مرزی بیان شد، در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سؤال خواهیم بود که استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی بر اساس شاخص‌ها و معیارهای پارادایم «امنیت پایدار» مستلزم چه الزامات و ملاحظات است؟.

در مورد بررسی امنیت پایدار در مناطق مرزی پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته است که به‌اختصار به آن‌ها اشاره می‌شود:

نوروززاده (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان "طراحی الگوی مدیریت امنیت پایدار مرزی در استان اردبیل" تلاش کرده است الگویی را برای مدیریت امنیت مرزی پایدار با تأکید بر حمایت از تولید کالای ایرانی طرح نماید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد گسترش عوامل اقتصادی، از بین بردن فقر اقتصادی، افزایش توان نیروهای هنگ مرزی و ایجاد مشاغل پایدار در روستاها (با توجه به تعدد روستاهای مرزی) از مهم‌ترین عوامل ایجاد امنیت پایدار و جلوگیری از قاچاق کالا در مرزهای این استان می‌باشد.

جلالیان (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان "بررسی عوامل موثر بر ارتقاء امنیت پایدار مناطق مرزی مطالعه موردی: شهرستان مرزی سردشت" با روش پیمایشی به بررسی و تحلیل عوامل موثر بر ارتقای امنیت پایدار در منطقه مرزی سردشت پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد منطقه مرزی سردشت در سال‌های اخیر شاهد افزایش قاچاق کالا و گروه‌های معاند ستیزه‌جو بوده که باعث ناامنی منطقه شده است و نتایج حاصل از مطالعه میدانی نشان می‌دهد که وضعیت امنیت در منطقه مرزی سردشت در وضعیت تهاجمی SO قرار دارد.

قادرمرزی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله خود با عنوان "ارزیابی مؤلفه‌های موثر در پایداری امنیت مناطق مرزی"، به بررسی و ارزیابی عوامل موثر بر امنیت پایدار در مناطق مرزی پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، هفت مؤلفه اصلی شامل مؤلفه‌های اقتصادی-اجتماعی، محیط کالبدی، نقش دولت، تحول کارکرد مرز، میزان دسترسی‌ها، امنیت شهری و عملکرد رسانه‌ها در تعادل منطقه‌ای و پایداری مناطق مرزی تأثیر بسزایی دارند.

موسوی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان "اولویت‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی"، به اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اولاً همبستگی و ارتباط معناداری بین مؤلفه‌های موردنظر وجود دارد و ثانیاً از حیث رتبه‌بندی مؤلفه امنیت اقتصادی، مؤلفه اجتماعی و فرهنگی، مؤلفه سیاسی و در نهایت مؤلفه دفاعی-امنیتی به ترتیب، بیشترین نقش را در شکل‌گیری امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی داشته‌اند.

بذرافشان و طولابی‌نژاد (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان "تحلیل اثرات و کارکردهای سرمایه اجتماعی در امنیت پایدار روستاهای مناطق مرزی بخش مرکزی شهرستان سراوان"، نقش سرمایه اجتماعی را در استقرار امنیت پایدار روستاهای مناطق مرزی شهرستان سراوان مورد تحلیل قرار داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد افزایش سرمایه اجتماعی بیشترین تأثیر را در بُعد اجتماعی داشته است و باعث افزایش حفظ الگوهای زبانی، حفظ فرهنگ و مذهب، کاهش مصرف مواد مخدر در بین جوانان، کاهش میزان نزاع و درگیری بین اهالی و غیره شده است. همچنین در بُعد امنیت سیاسی-نظامی؛ مشارکت، اعتماد و انسجام بین اهالی و همکاری و مشارکت با نیروی انتظامی و مرزبانی باعث افزایش میزان مشارکت سیاسی مردم، کاهش شکاف‌های قومی و طایفه‌ای، کاهش رفتارهای غیرقانونی به کشورهای مجاور، افزایش همکاری با نیروهای نظامی در مبارزه با اشرار و قاچاقچیان و برقراری نظم و امنیت گردیده است.

آندرتو^۱ (۲۰۲۳) در تحقیقی با عنوان "امنیت الکترونیکی مرزهای اتحادیه اروپا: هوش مصنوعی در مدیریت یکپارچه مرزی اروپا" به این موضوع پرداخته است. نویسنده معتقد است؛ اتحادیه اروپا از طریق فرانتکس^۲ گام‌های جدیدی را در جهت مدیریت هماهنگ یا حتی مشترک مرزها برداشته است. ابزار اصلی برای دستیابی به آن، سیستم‌های مشترک فناوری اطلاعات اروپایی هستند. قابلیت‌های پیشرفته آنها، که عمدتاً مبتنی بر هوش مصنوعی است، مرزهای هوشمند اروپا را بیشتر تشکیل خواهد داد. «شبکه‌ای» پیچیده از سیستم‌های مرزی فناوری اطلاعات وجود دارد که در حال حاضر در حال کار هستند یا سیستم‌های خودکار را در نظر می‌گیرند که برای انعطاف‌پذیری و همسویی با حقوق اساسی اصلی ضروری هستند.

فطره یوزا^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان "پاسخگویی دولت در مدیریت مرزی در استان ریوا" به این موضوع پرداخته است. این مطالعه با هدف تعیین چگونگی پاسخگویی دولت در مدیریت مرزی در استان ریوا انجام شده است. روش تحقیق مورد استفاده، روش توصیفی کیفی است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که پاسخگویی دولت‌های محلی در مدیریت مرزی استان ریوا همچنان با موانع مختلفی روبرو است. ضعف پاسخگویی در اجرای قانون باعث ایجاد محدودیت‌های پاسخگویی در روند حل مشکلات مدیریت مرزی در استان ریوا می‌شود. پاسخگویی برنامه‌ها و سیاست‌های انجام شده توسط دولت در مدیریت مناطق مرزی به دلیل محدودیت بودجه برای توسعه مناطق مرزی همراه با عدم آگاهی از سوی دستگاه‌های مربوطه برای هماهنگی با مشکل مواجه شده است.

پارچوسکی و همکاران^۴ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان "نقش نگرهبان مرزی در تضمین امنیت بنادر" به این موضوع پرداخته‌اند. نویسندگان معتقدند نظارت بر بهره‌برداری از مناطق دریایی لهستان بدون شک وظیفه‌ای مسئولانه است که توسط گارد مرزی انجام می‌شود. کیفیت بازرسی‌های مرزی روی افراد یا وسایل حمل و نقل به سطح مناسبی از امنیت کمک می‌کند. بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده از گارد مرزی، تعداد بازرسی‌های مرزی انجام‌شده در پاسگاه‌های مرزی که توسط یگان دریانوردی گارد مرزی انجام می‌شود، ارائه می‌شود. تعدادی از حوادث منفی ارائه شده توسط افسران گارد مرزی، میزان تهدیدهایی را که ممکن است در مناطق دریایی لهستان وجود داشته باشد را نشان می‌دهد. تعداد زیاد بازرسی‌های مرزی توسط افسران مرزبانی که با آمار بالای جرایم و تخلفات کشف شده همراه است، تنها تعهد و حرفه‌ای بودن خدمت مذکور را ثابت می‌کند.

آفگل^۵ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای تحت عنوان "چالش‌های رعایت حقوق بشر و نگرانی‌های امنیتی در سیاست‌های مدیریت مرزی اتحادیه اروپا" به این نتایج رسید که مفهوم جدید مدیریت مرز باعث تغییر در ماهیت مرز و خارجی‌سازی کنترل مرز و سیاست مهاجرت شده است. دلیل آن را می‌توان در این دانست که مهاجران، ناخواسته به عنوان یک تهدید یا خطر تلقی می‌شوند. نویسنده معتقد است که اتحادیه اروپا نباید قوانین را به صورت تبعیض آمیز اجرا کند و همچنین می‌تواند مسئولیت را با اشخاص ثالث، مانند سازمان‌های غیردولتی یا سازمان‌های بین‌المللی به اشتراک بگذارد. در نهایت، اتحادیه اروپا باید در مورد مشکلات و اهدافی که وجود دارد به توافق برسند و همچنین برای حل این تمایزات مشکل‌ساز به یک سیاست روشن نیاز دارند.

پارکسو و همکاران^۶ (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای تحت عنوان «کاربرد فناوری نوآورانه در کنترل مرزهای داخلی در منطقه شنگن» به این موضوع پرداختند. این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که بهبودها و بداهه‌های مختلفی در اجرای کنترل‌های

¹ .Andeo

²Frontex

³Fitrah Yuza

⁴Parchowski & et al

⁵Aqgol

⁶Parkso et al

مرزی ایجاد شده است. چندین گام توسط اتحادیه اروپا برای بررسی کنترل مرزها با استفاده از فناوری‌هایی مانند سیستم اطلاعات ویزا، سیستم اطلاعات شینگن، اطلاعات سفر اروپا و سیستم مجوز ایتایس و فرانتکس (گارد مرزی و ساحلی اروپا) انجام شده است. این فناوری‌ها به کشورهای شنگن اجازه می‌دهند تا داده‌های ویزا را درباره افرادی که از مرزهای مختلف آن وارد اتحادیه اروپا می‌شوند به اشتراک بگذارند و همکاری بی‌وقفه در مورد کنترل مرزها و اجرای قانون و ردیابی بازدیدکنندگان بین کشورها را ممکن می‌سازد.

همچنان‌که در مطالعات پیشین مشخص است، این پژوهش‌ها اساساً با توجه به یک یا چند معیار محدود به بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی مختلف کشور پرداخته‌اند و تاکنون پژوهشی مستقل که از حیث نظری به تبیین مؤلفه‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی پرداخته باشد صورت نگرفته است. از این رو نوآوری این پژوهش آن است که به طرح و تبیین مؤلفه‌های امنیت در مناطق مرزی از منظر پارادایم «امنیت پایدار» پرداخته است.

مبانی نظری

مرزهای بین‌المللی

در بین مرزهای مختلف، مرزهای بین‌المللی از نظر اهمیت، گستره و کارکرد دارای جایگاه ویژه‌ای هستند. هم از آن روی که مشخص‌کننده قلمرو حکومت و اعمال قدرت و حاکمیت هستند و هم به جهت اینکه دربرگیرنده تعداد زیادی از مردم یا همان ملت‌ها هستند (زرقانی، ۱۳۹۸، ۲۰). در واقع، مرزهای بین‌المللی گونه گسترش‌یافته همان خطوط قراردادی است که انسان برای مشخص ساختن پیرامون جولانگاه خود، در بخش پیرامون محیط‌زیست یا قلمرو خود تعیین کرده است. این خط پیرامونی است که بخش پایانی جولانگاه یک ملت را مشخص می‌سازد و جنبه‌ای سیاسی پیدا کرده است «مرز» خوانده می‌شود (مجتهدزاده، ۱۳۸۷، ۳۱). برخی اندیشمندان مانند درایسدل^۱ در تعریف مرز بر کارکرد آن تأکید کرده‌اند و مرز را پدیده‌ای فضائی می‌دانند که منعکس‌کننده قلمرو حاکمیت سیاسی یک دولت بوده و مطابق قواعدی خاص در مقابل حرکت انسان، انتقال کالا، نشر افکار و ... مانع ایجاد می‌کند (درایسدل و بلیک، ۱۳۷۴، ۱۰۱). برخی نیز مانند مویر^۲ از جغرافیدانان سیاسی در تعریف مرز بر توصیف ویژگی‌های آن تأکید داشتند: «مرزها تا حدودی مانند چیزی خطی توصیف شده‌اند. در حقیقت مرزها در جایی به وجود می‌آیند که فصل مشترک‌های عمودی میان حاکمیت‌های کشوری از سطح زمین می‌گذرد (مویر، ۱۳۷۹، ۲۸۱). همچنین برخی از اندیشمندان مانند میرحیدر در تعریف مرز بر مهم‌ترین کارکرد آن تأکید داشتند: «مرزهای سیاسی مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی یک واحد سیاسی از واحدهای دیگر است و خطوط مرزی خطوطی اعتباری و قرار دادی هستند که به منظور تحدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می‌شوند (میرحیدر و همکاران، ۱۳۹۶، ۹۵). درنهایت می‌توان گفت مرزهای بین‌المللی پدیده‌هایی سیاسی- فضایی هستند که به صورت قراردادی و در قالب برش عمودی، مشخص‌کننده و جداکننده قلمرو حاکمیت نظام‌های سیاسی مستقل می‌باشند.

کارکرد دفاعی و ارتباطی مرزهای بین‌المللی

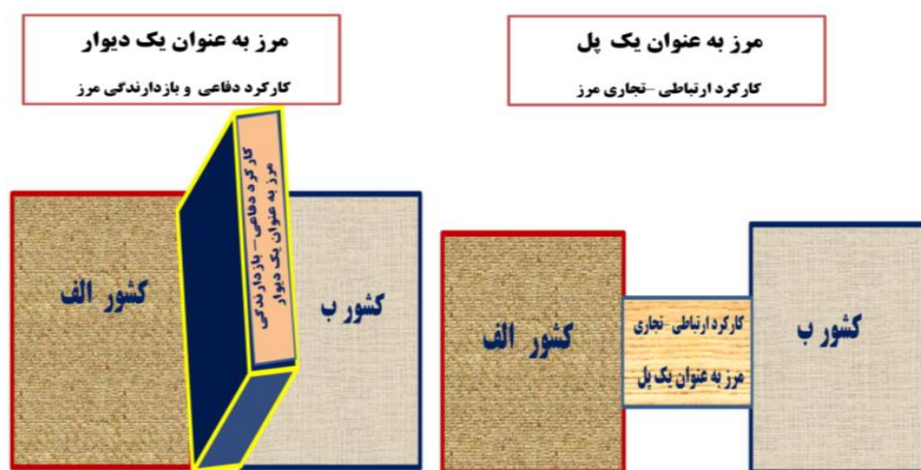
مهم‌ترین و قدیمی‌ترین کارکرد مرزهای بین‌المللی مشخص کردن محدوده حاکمیت و اعمال اراده سیاسی حکومت‌ها از یکدیگر است. علاوه بر این، کارکردهایی چون جداکنندگی، یکپارچه‌سازی، تفاوت‌سازی، ارتباط، کشمکش (حافظ‌نیا، ۱۳۷۹، ۱۹۰؛ Prescott, 1978, 18)، ایجاد و تقویت وحدت سیاسی، شکل‌دهی مناسبات سیاسی و اقتصادی میان دولت‌ها (رحمتی‌راد، ۱۳۷۴، ۸)، سایر کارکردهای مرزهای بین‌المللی محسوب می‌شوند. البته چنانکه گلاسنر^۳ می‌گوید،

1Drysedale

2Muir

3Glassner

نقش و عملکرد مرزها به مرور زمان تغییر می‌کند و امروزه فناوری‌های پیشرفته ارزش عملکرد تدافعی مرزها را کم کرده است و اکثر دولت‌ها معتقد به تقویت مرزهای خود برای تأمین امنیت خود نیستند (Glassner, 2004: 80). در واقع با تحولاتی که امروزه در جهان صورت گرفته است، مفهوم سنتی مرز و کارکردهای آن دچار تغییر شده است. بدین ترتیب مفهوم مرز از یک مرز به چند مرز، از یک خط به یک منطقه، از فیزیکی به فرهنگی، از فضایی به کارکردی و از نفوذناپذیری به نفوذپذیری تبدیل شده است (گل‌وردی و قوام‌ملکی، ۱۳۹۴، ۸۳). به‌طور کلی از منظر تعاملات مرزی، کارکرد مرزهای بین‌المللی را می‌توان در قالب دو گروه طبقه‌بندی کرد: الف) کارکرد ارتباطی-تجاری مرز، ب) کارکرد دفاعی-امنیتی مرز (زرقانی، ۱۳۸۶، ۱۱۷).

شکل ۱. دو نگرش و دو فضا؛ مرز به‌عنوان «دیوار» و مرز به‌عنوان «پل»

الف) کارکرد ارتباطی-تجاری

اولین کارکرد مرز کارکرد ارتباطی-تجاری مرز است. همچنان‌که در شکل بالا مشهود است، در کارکرد ارتباطی، مرز به‌عنوان یک پل ارتباطی عمل می‌کند که تسهیل‌کننده ارتباطات تجاری، اجتماعی، فرهنگی، توریستی و ... بین مردم دو کشور به‌ویژه مرزنشینان می‌باشد. در کارکرد ارتباطی، نگرش غالب اقتصادی است. یعنی برخلاف کارکرد دفاعی-بازدارندگی مرز، که به دنبال تقویت قدرت نفوذناپذیری مرز هستیم و نگاه غالب به آن نگاه امنیتی-سیاسی است؛ نگرش غالب در کارکرد ارتباطی، اقتصادی و تجاری است و از این‌رو به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که چگونه می‌شود از مرز به‌عنوان یک عامل ارتباط بین دو کشور همسایه استفاده کرد و هدف آن است که با انجام اقداماتی نظیر ایجاد دروازه‌ها و گذرگاه‌های مرزی، تأسیس بازارچه‌های مرزی، تأسیس مناطق آزاد تجاری-صنعتی در مرزهای مشترک و ... تا حد امکان در گسترش ارتباط بین مردم دو سوی مرز و افزایش مراودات تجاری، انسانی، فرهنگی، توریستی نقش ایفا کرد. در کارکرد ارتباطی و نگرش به مرز به‌عنوان یک پل، مرزها مانع واردات و مناسبات انسانی نیست و با وجودی که مرزها قلمرو حاکمیت‌های مختلف را از یکدیگر متمایز می‌سازند، اما اساساً روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی حسنه‌ای نیز بین دولت‌های هم‌جوار پدید می‌آورند، همان‌طوری که در زندگی عادی خانواده‌ها، دیوار مشترک همسایگان مانع رفت‌وآمد و معاشرت نیست بلکه عامل دوستی و همکاری است، مرز دولت‌های همسایه نیز یک عامل جغرافیایی پرارزش است که در تحکیم روابط طرفین، نقش بزرگی بازی می‌کند. در واقع، نواحی مرزی دولت‌ها در مناسبات هم‌جواری مقام عمده‌ای دارند و مخصوصاً در دوره‌هایی که روابط دو دولت همسایه حسنه است آثار این روابط در مناطق مجاور مرز بیشتر محسوس می‌باشد. در مواقع بحرانی نیز با توجه به آنکه مرزنشینان با دولت هم‌جوار به علت هم‌زبانی یا هم‌کیشی تفاهم داشته باشند. یا آنکه بر اثر سوابق تاریخی ناشی از حملات نظامی به آن بدبین باشند ممکن است در برابر دولت همسایه دست به همکاری یا عضویت شدید بزنند، ولی غالباً چون بین مرزنشینان دو طرف علایق خویشاوندی و روابط تجاری

برقرار است، اصولاً بین مردمی که در دو جانب یک مرز زندگی می‌کنند مناسبات دوستانه حفظ می‌شود. به همین جهت است که در بعضی از کشورها، گاهی مرزنشینان را هواخواه سیاست‌های خارجی تلقی می‌کنند و نسبت به آن‌ها با بدبینی می‌نگرند (حافظنیا، ۱۳۸۵، ۶).

ب) کارکرد دفاعی - امنیتی مرز

دومین کارکرد مرز، کارکرد دفاعی - امنیتی مرز است. اگر به مرزها به‌عنوان پدیده‌ای نگریسته شود که ضمن قلمرو اعمال حاکمیت و قدرت حکومت بر مردم و منابع تحت نفوذش را تعیین کرده و در مقابل نفوذ، دخالت و استفاده حکومت و مردم کشور همسایه ممانعت ایجاد می‌کند. از این منظر، مهم‌ترین کارکرد مرز، ایجاد مانع و عامل بازدارنده است. بدین معنی که مرزها از ورود و خروج هر پدیده‌ای که در اعمال قدرت و حاکمیت آن کشور اختلال ایجاد کند ممانعت به عمل می‌آورند.

شکل ۲. کارکرد دفاعی - امنیتی مرز: موانع مرزی سمت راست (اسپانیا - مراکش / سمت چپ ترکیه - بلغارستان)

در کارکرد بازدارندگی مرز، نگرش سیاسی - امنیتی غالب است، و از این رو به دنبال پاسخ این سؤال هستیم که چگونه می‌شود با انجام اقدامات مختلفی از جمله ایجاد موانع فیزیکی، نصب تجهیزات الکترونیکی، تعیین حریم، تأسیس مراکز نظامی، انتظامی و مانند آن مرز را هر چه بیشتر به صورت یک مانع غیرقابل نفوذ درآورد تا در نتیجه امنیت مرزی به وجود آید. به‌طور کلی اگر به مرزها به‌عنوان یک مانع نگریسته شود، حداقل چهار کارکرد را می‌توان برای آن مشخص کرد: نقش مرز به‌عنوان یک مانع دفاعی، نقش مرز به‌عنوان یک مانع سیاسی، نقش مرز به‌عنوان یک مانع اجتماعی و در نهایت نقش مرز به‌عنوان یک مانع اقتصادی (Dwivedi, 1990, 141-42).

مفهوم و تعریف امنیت

واژه امنیت، پیشینه‌ای طولانی به قدمت تاریخ بشر دارد. به حکایت تاریخ، نیاز به امنیت و ضرورت احساس ایمنی، حتی قبل از ظهور جوامع انسانی نیز دغدغه اصلی انسان‌ها بوده است؛ تا آنجا که خداوند در قرآن از امنیت به‌عنوان یکی از نعمت‌های خود یاد می‌کند. اصطلاح امنیت یا security از واژه Secure گرفته شده است. در زبان فارسی معادل‌هایی چون امن، محفوظ، مطمئن، تأمین کردن، در معرض خطر نبودن یا از خطر محافظت شدن برای آن آورده شده است. تعاریف لغوی این واژه عبارت است از حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی)، رهایی از تردید، آزادی از اضطراب و بیمناکی، و داشتن اعتماد و اطمینان موجه و مستند (ربیعی، ۱۳۸۳، ۴۴). در تعاریف لغت‌نامه‌ها، دو وجهی بودن مفهوم امنیت به‌خوبی منعکس است، چراکه از یک سو به معنای ایمنی، استواری و نفوذناپذیری، قابلیت اعتماد، اطمینان از عدم شکست و از سوی دیگر، به معنای عدم اضطراب از تشویش و خطر بکار

رفته است (عبدالله خانی، ۱۳۸۳، ۳۵۷). واژه «امنیت» ابتدا در ادبیات سیاسی آمریکا شدیداً متداول گردید. سپس تغییرات مهمی که پس از جنگ جهانی دوم در سیاست بین‌الملل پدید آمد، موجب شدند این مفهوم کارایی بیشتری پیدا کند. امنیت را احساس آزادی از ترس یا احساس ایمنی که ناظر بر امنیت مادی و روانی است، تعریف می‌کنند و عناصر اصلی امنیت که در بیشتر تعاریف امنیت مشاهده می‌گردند، عبارت‌اند از ارزش‌ها، خطرات یا تهدیدات (افتخاری، ۱۳۸۳، ۳۱۲). در واقع، دو رویکرد سلبی و ایجابی در تعریف و ماهیت امنیت مطرح است؛ اولی امنیت را معادل فقدان تهدید می‌داند و دومی حفظ ارزش‌ها و برابری فرصت‌ها را امنیت معنا می‌کند. در همین چارچوب، باری بوزان از صاحب‌نظران برجسته مباحث امنیتی، با بررسی‌هایی که در خصوص تعاریف ارائه‌شده انجام داده است، امنیت را برابر با «رهایی از تهدید» تعریف می‌نماید و معتقد است، امنیت در نبود مسئله دیگری به نام «تهدید» درک می‌شود. از نظر وی امنیت به توان دولت‌ها و جوامع جهت حفظ هویت مستقل و تمامیت ارضی آن مربوط می‌گردد (عبدالله خانی، ۱۳۸۳، ۱۳۶). در واقع در این نوع نگرش‌ها، سیاست امنیتی متوجه دستیابی به حداکثر توان نظامی برای تفوق بر دشمنان (داخلی و خارجی) و کسب امنیت است. شعار نمادین این رویکرد را الوین تافلر از زبان مائوتسه تونگ آیین‌گونه بیان داشته است «قدرت از درون لوله سلاح بیرون می‌آید» (ستاره، ۱۳۹۰، ۱۶). لازم به ذکر است مفهوم امنیت آن‌گونه که به صورت سنتی به کار رفته، مبتنی بر دو مفروض مهم است؛ ۱- تهدیدات نسبت به دولت‌ها که بر این اساس، تهدید امنیتی به صورت اساسی از مرزهای خارجی ظهور می‌کند و ۲- این تهدیدات اساساً، اگر نه انحصاراً، دارای ماهیت نظامی و معمولاً نیازمند واکنش نظامی است (سایق، ۱۳۷۷، ۲۹). از تنوع تعاریف ارائه‌شده در باب مفهوم امنیت مشخص است که توافق عمومی بر سر تعریف امنیت وجود ندارد. دلیل این امر آن است که به اعتقاد کارشناسان، امنیت مفهومی است مبهم، ذهنی، نسبی، قابل انتزاع از سوی نخبگان و در محیطی که در آن تهدید وجود دارد، تعریف می‌شود، از این رو ما هیچ‌گاه نباید انتظار تعریف واحد و مطلق از «امنیت» داشته باشیم.

مفهوم و تعریف امنیت مرزی

امنیت مرزی عبارت است از: «صیانت از خطوط قرار دادی وضع شده برای بخش پایانی پیرامون محیطزیست یک واحد سیاسی، در مقابل تعرض‌های احتمالی که از سوی دیگر بازیگران طراحی و به اجرا گذارده می‌شود (افتخاری، ۱۳۸۵، ۸۵). همچنین در تعریف امنیت مرزی گفته‌اند: «امنیت مرزی به معنای جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف قانون در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص و حمل‌ونقل کالا و حیوانات اهلی با رعایت ضوابط قانونی و از طریق دروازه‌های مجاز مرزی است» (خطابی، ۱۳۷۴، ۸۵). همچنان که در تعاریف بالا مشهود است، در امنیت مرزی با اصطلاحات و مفاهیمی چون «صیانت» و «جلوگیری» روبرو هستیم، از این رو می‌توان گفت رابطه مستقیمی بین نفوذپذیری مرز و امنیت مرز وجود دارد به عبارت دیگر، در صورتی که کنترل مرز از لحاظ جلوگیری از ورود و خروج افراد، کالا و ... مشکل باشد و امکان بالقوه برای تردد غیرمجاز و قاچاق کالا، مواد مخدر و ... بیشتر گردد اصطلاحاً می‌گوییم مرز آسیب‌پذیری بیشتری دارد (ستوده، ۱۳۸۹، ۱۴). برای امنیت مرزی و مظاهر و شاخص‌های آن می‌توان مواردی را ذکر کرد؛ مهم‌ترین این شاخص‌ها عبارت‌اند از:

- ❖ تردد اشخاص از دروازه‌های رسمی و غیررسمی مطابق با آئین‌نامه‌های تصویب‌شده؛
- ❖ حمل‌ونقل کالا از دروازه‌های مجاز و مطابق با آئین‌نامه‌های گمرکی؛
- ❖ عدم حمل مواد مخدر و سایر کالاهای غیرمجاز از مرزهای غیرمجاز؛

- ❖ همکاری مرزبانان دو کشور همسایه در زمینه‌های مختلف توافق شده؛
  - ❖ برهم نخوردن آرامش مرزی و عدم درگیری‌ها و اختلافات مرزی؛
  - ❖ وجود ارتباطات و مبادلات قانونی میان مردمان دو سوی مرز؛
  - ❖ اجرای قوانین و آئین‌نامه‌های مرزی مصوبه برای مأمورین مرزی و دیگران؛
- بر همین اساس می‌توان شاخص‌های ناامنی و تهدید مرزی را نیز مورد بررسی قرار داد (ستاره، ۱۳۹۰، ۵۶).

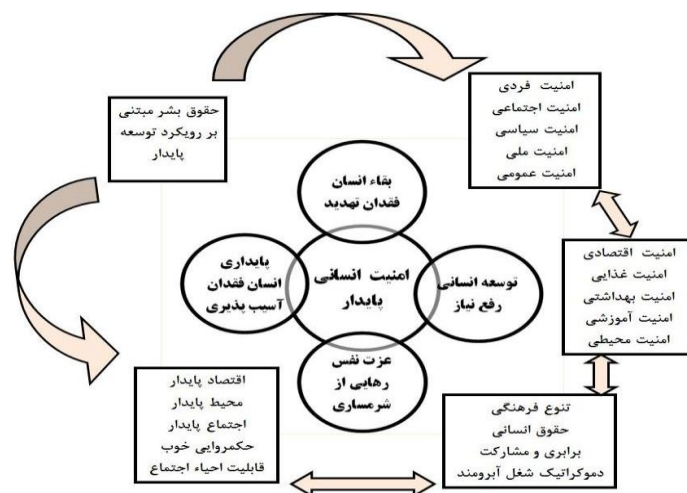
مفهوم و تعریف امنیت پایدار

مهم‌ترین نیاز جامعه، خواه یک طایفه یا خواه یک کشور، تأمین امنیت آن‌ها توسط دولت‌هاست. امروزه با گسترده و پیچیده شدن جوامع، موضوع امنیت ابعاد گسترده و پیچیده‌ای به خود گرفته است به طوری که رویکردهای گذشته به موضوع امنیت دیگر جامعیت لازم را ندارد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴، ۳۵). به حیث تاریخی در دوران جنگ سرد، قدرت به صورت نظامی تعریف می‌شد و امنیت نیز به طور طبیعی تک‌بعدی و از دیدگاه نظامی قابل درک بود، ولی در عصر جهانی شدن با تکثر قدرت در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، دانش فنی، فردی و فناوری، امنیت نیز دچار تعریف و تغییری چندبعدی شد. امنیت در عصر جهانی شدن بر پایه مفهومی از امنیت سیستمی استوار است که در آن امنیت بخشی از یک شبکه با سایر اجزای آن شبکه به هم پیوسته است و کلیت شبکه نیز پیوسته بر اجزای منفرد آن تأثیر می‌گذارد (علایی، ۱۳۹۱، ۱۲۳). در واقع امروزه با پارادایم جدیدی تحت عنوان «امنیت پایدار» روبرو هستیم که بر تمامی ابعاد و شاخص‌های امنیت توجه داشته و بر پوشش عادلانه فضایی و اجتماعی امنیت و نقش محوری مردم در استقرار امنیت تأکید می‌کند.

این پارادایم جدید، نگرشی متفاوت به موضوع امنیت دارد و ابعاد، ویژگی‌ها، شاخص‌های خاص خود را دارد. امنیت پایدار صرفاً با تدابیر نظامی قابل حصول نیست، بلکه در چارچوب خواست‌های نوین شهروند معاصر که ابعاد منطقه‌ای، ملی و فراملی به خود گرفته، بازتعریف می‌شود. پایداری و مفاهیم ترکیبی آن مانند امنیت پایدار ناظر بر درک جامعی است که بر پایه آن، به همه عوامل موثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و ... در کنار یکدیگر و در تعامل باهم توجه می‌شود. «امنیت پایدار» همانند مفهوم امنیت مفهومی پیچیده و چندوجهی است و از این‌رو در مورد تعریف، ماهیت، عناصر، کارکرد، ابعاد و ویژگی‌های آن دیدگاه‌های متفاوت و متعددی وجود دارد. در واقع مقوله امنیت پایدار مفهومی میان‌رشته‌ای است، از این‌رو بازشناسی و رسیدن به تعریفی نسبتاً جامع بدون توجه به علوم اجتماعی، علوم اقتصادی، علوم سیاسی و مطالعات فرهنگی ممکن نیست. سهم و نقش هریک از علوم یادشده در مفهوم‌پردازی و معناسازی نوین امنیت پایدار یکسان نیست. به دو دلیل امنیت پایدار مقوله‌ای میان‌رشته‌ای است: یک، به دلیل به هم پیوستگی و در هم تنیدگی و روابط چند سویه پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی با یکدیگر که خود ناشی از خصلت شبکه‌ای بودن جوامع امروزی است. و دیگری، به دلیل ارتباط دو سویه مقوله «امنیت پایدار» با مجموعه پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی (فاتحی، ۱۳۹۱، ۱۱۰). در ادامه مطلب به اختصار به تعاریف امنیت پایدار و مبانی نظری آن اشاره می‌شود:

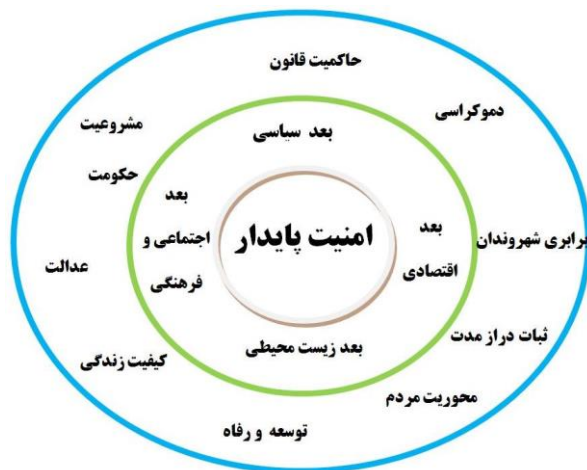
امنیت پایدار نوعی امنیت اجتماعی شده فرهنگ محور است که می‌تواند با کمترین هزینه اجتماعی و بیشترین پاداش اجتماعی به مجموعه‌ای از نیازهای مادی و فرا مادی فرد، گروه‌های اجتماعی و حاکمیت (دولت و حکومت) پاسخ دهد (فاتحی، ۱۳۹۱، ۱۰۷). تعریفی دیگر امنیت پایدار را به مثابه یک وضعیت تصویر می‌کند و امنیت پایدار را وضعیتی می‌داند که همه عوامل به طور پیوسته به کار می‌روند تا ارزش‌های اساسی مورد هجوم قرار نگیرند و در صورت وقوع تهاجم اعم از فرهنگی، سیاسی یا نظامی، این ارزش‌ها فدای کسب صلح نشوند و از آن‌ها دفاع شود (نوروزی، ۱۳۸۵، ۱۴۱). برخی

اندیشمندان در تعریف امنیت پایدار رویکردی نتیجه‌گرا داشته و امنیت پایدار را برابر با ایجاد جامعه‌ای متعادل، امن و رو به رشد از جنبه مادی و معنوی بر اساس ارزش‌های فطری انسانی با به‌کارگیری نظام‌مند همه مؤلفه‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و امنیتی می‌دانند (رستگارپناه و سلطانی‌فر، ۱۳۹۱، ۷۹). علاوه بر این برخی کارشناسان امنیت پایدار را نوعی از امنیت می‌دانند که توانمندی جوامع را برای پیشگیری یا دفاع در برابر تهدیدات متوجه دولت ملی ارتقاء دهد؛ ناامنی عمیق انسانی را در سراسر جهان کاهش داده و تهدیدات بلندمدتی را که متوجه امنیت جهانی است، مدیریت کند. در واقع، در این معنا، امنیت پایدار، تلفیقی از سه مفهوم امنیت ملی، امنیت انسانی و امنیت جهانی است و بر آن است تا امنیت دولت‌ها را حفظ کند؛ بدون آنکه امنیت مردم را به خطر اندازد و بدون آنکه تهدیداتی را که متوجه امنیت جهانی است همچون ایدز، تهدیدات زیست‌محیطی، تروریسم و جنایات سازمان‌یافته را تشدید کند (پورسعید، ۱۳۹۲، ۳۴). برخی دیگر از کارشناسان در تعریف امنیت بر مرجع امنیت تأکید داشته‌اند و امنیت پایدار را شامل حفظ محیط‌زیست، رعایت حقوق مردم و آزادی‌های فردی و امنیت روانی می‌دانند (فاتحی، ۱۳۹۱، ۱۰۷). در مقابل، برخی اندیشمندان امنیت پایدار را حفظ استقلال، یکپارچگی سرزمینی، پاسداری از شیوه‌های زندگی ملی و جلوگیری از دخالت بیگانگان در امور داخلی می‌دانند (قیصری، ۱۳۹۲، ۷۴).

شکل ۳. مؤلفه‌های امنیت انسانی، 2013، Tavanti: Source

به حیث عناصر و مؤلفه‌های امنیت پایدار می‌توان به دو مؤلفه مهم یعنی «رهایی از ترس» و «رهایی از نیاز» تأکید کرد. این دو رکن، امنیت پایدار را در ابعاد مختلف امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، غذایی، فردی و ارتباطات گسترش می‌دهد. در واقع امنیت پایدار بر مفهوم مدرن‌تری از امنیت تأکید دارد که بر پایه نیاز دنیای جدید و تغییر بنیادین از نگرش کنونی به امنیت ایجاد شده است. مفهومی که دربرگیرنده جهانی‌شدن امنیت است و بر خصوصیت مشترک مردم دنیا یعنی انسانیت بنا می‌شود. بنابراین، امنیت پایدار ترکیبی از سه رهیافت است: امنیت ملی یا ایمنی دولت‌های ملی؛ امنیت انسانی یا زندگی بهتر و ایمنی برای مردم و امنیت جهانی یا منافع مشترک همه مردم زمین (پورسعید، ۱۳۹۲، ۳۶). شاخص‌های اصلی امنیت پایدار را می‌توان شامل توسعه، رفاه، دموکراسی، حاکمیت قانون، برابری و عدالت، ثبات درازمدت، مشروعیت حکومت، کیفیت زندگی و محوریت مردم دانست. در بین این شاخص‌ها دو شاخص «کیفیت زندگی» و «محوریت مردم» اهمیت بیشتری دارند و در واقع امنیت پایدار اساساً مبتنی بر امنیت انسانی است. دستیابی به امنیت پایدار بیش از اتکا به قدرت متعارف نیاز به حفظ اقتدار اخلاقی و تلاش برای غلبه بر تهدیدهای امنیتی مشترک دارد (قاسمی، ۱۳۹۱، ۱۰).

شکل ۴. ابعاد و شاخص‌های امنیت پایدار، منبع: زرقانی، ۱۳۹۸: ۵۲

رویکردها و الگوهای امنیت پایدار

پیدایش مفهوم و پارادایم «امنیت پایدار»، در ادامه تحولاتی است که در حوزه امنیت در طی دهه‌های گذشته صورت گرفته است و در واقع امنیت پایدار، رهیافتی است که در مطالعات نوین امنیتی به‌عنوان جایگزین پارادایم کنترل مطرح می‌شود. برای تبیین مسائل امنیتی نظریه‌ها و مدل‌های متفاوتی ارائه شده و بر این اساس مکاتب گوناگونی به وجود آمده است (رستگاریپناه و سلطانی‌فر، ۱۳۹۱، ۷۷). به حیث تاریخی نظریه امنیتی رئالیستی، نظریه امنیتی لیبرالیستی، مکتب امنیتی جهان سوم و مکتب کپنهاک به‌عنوان راهکارهای پوزیتیویستی و سنتی امنیت در یک مجموعه قرار دارند. هرچند مکتب کپنهاک آغازگر ایجاد تغییر در راهکار سنتی امنیت است و مکتب جهان سوم از زاویه‌ای دیگر و با تمرکز بر مسائل امنیتی جهان سوم به بررسی امنیت می‌پردازد و نیز به برخی نتایج مغایر مبانی مطالعات سنتی امنیت می‌رسد، اما روح حاکم بر این مکاتب، پوزیتیویستی و سنتی است. آنچه مسلم است در تمام مکاتب امنیتی، امنیت را برای امنیت یا توسعه را برای امنیت می‌خواهند و بیشتر برای حفظ منافع قدرت‌ها به امنیت نگاه شده است نه امنیت برای رشد و آگاهی و تعالی انسان‌ها و جامعه انسانی. حال آنکه در پارادایم امنیت پایدار ما با برخی تغییرات اساسی در مؤلفه‌های امنیت مواجه هستیم. در امنیت پایدار به‌جای مقابله با تهدیدها، شناسایی و چاره‌اندیشی روندهای منتهی به ناامنی اهمیت پیدا می‌کند و با کنترل و مهندسی این روندها از پدید آمدن ناامنی پیشگیری می‌شود (گروه تحقیقات آکسفورد، ۱۳۸۹، ۲۸). به‌عبارت‌دیگر، برخلاف مکاتب و رویکردهای سنتی که عموماً تحت سیطره «پارادایم کنترل» قرار داشت و بر این مفروضه استوار بود که ناامنی را می‌توان از طریق نیروی نظامی یا سیاست توازن قدرت و یا مهار کنترل و در نتیجه، وضع موجود را حفظ کرد. مفروض مرکزی پارادایم امنیت پایدار این است که نمی‌توان همه پیامدهای ناامنی را به‌گونه‌ای موفقیت‌آمیز کنترل کرد؛ بلکه باید به رفع علل آن پرداخت و رویکرد حل مسئله را جایگزین کنترل مسئله یا به‌اصطلاح «جمع کردن» آن کرد (پورسعید، ۱۳۹۲، ۲۷). علاوه بر این در پارادایم امنیت پایدار، کیفیت زندگی، محور کانونی مباحث قلمداد شده و این مفهوم، متضمن حاکمیت شریطی است که در چهارچوب آن، دولت‌ها به حقوق شهروندی احترام بگذارند. از این منظر، امنیت انسانی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای رسیدن به درجات قابل اتکایی از آن است (عباس‌زاده و کرمی، ۱۳۹۰، ۳۹). همچنین توجه به ابعاد متعالی امنیت مانند رفاهی و معناگرا، تأکید بر آسایش‌بخشی و آزاد پروری، نقش محوری اجتماع در برقراری امنیت، اولویت روش‌های مسالمت‌آمیز، تأکید بر رویکرد ایجابی، فعال و کنشی از مهم‌ترین مؤلفه‌های پارادایم امنیت پایدار است. جدول زیر تفاوت‌های امنیت کلاسیک و پایدار را نشان می‌دهد:

جدول ۱. ویژگی‌ها و شاخص‌ها در دو پارادایم امنیت سنتی و امنیت پایدار

امنیت کلاسیک	امنیت پایدار
تک بعدی بودن تهدیدات: (نظامی)	تنوع تهدید: (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و زیست محیطی)
تک بعدی بودن امنیت	تنوع ابعاد امنیت: (امنیت اقتصادی، فرهنگی، زیست محیطی)
مرجع امنیت: حکومت و دولت	تعدد مرجع امنیت: (امنیت فرد، جامعه، محیط زیست، دولت و...)
وجود سخت افزاری: (توسعه نظامی، توسعه اقتصادی)	توجه به وجود انسانی در امنیت (امنیت انسانی): (کیفیت زندگی، توسعه فراگیر و رفع نیازهای شهروندان، کاهش فقر، بیکاری، حق شهروندی)
نقش اصلی حکومت در ایجاد امنیت	نقش محوری اجتماع در برقراری امنیت و ثبات: (تعهد اجتماعی، اعتماد، مشارکت، سرمایه اجتماعی و...)
ابزار امنیت: (قدرت، زور و اجبار)	اولویت با روش‌های مسالمت آمیز: (گفتمان، اقناع، توافق، حمایت و...)
رویکرد سلبی در ایجاد امنیت: (رفع تهدید)	رویکرد ایجابی: (بیشگیری از آسیب و بحران، ایجاد فرصت و تولید منافع)
	توسعه افقی و عمودی امنیت: (از دولت‌ها به سطح فروملی و سطح فراملی)
رویکرد منفعل و واکنشی: (برخورد با بحران پس از ایجاد آن، برخورد با مجرم و جرم)	رویکرد فعال و کنشی: (مدیریت ریسک و مدیریت بحران، شناخت علل و زمینه بحران، برخورد با زمینه جرم)
نگاهدانقلی به امنیت (امنیت وجودی): با تاکید بر امنیت دولت	توجه به ابعاد متعالی امنیت: (امنیت رفاهی، معناگرا و...) با تاکید بر امنیت انسانی
نظم بخشی با اولویت حفظ وضع موجود	آسایش بخشی و آزاد پروری: با محوریت توسعه و تغییرات لازم و بهزیستی و توانمندسازی

لازم به ذکر است در تغییر مفهوم امنیت از نگرش سنتی به جدید عوامل مختلفی نقش داشته‌اند. مجموع این عوامل را می‌توان در دو گروه تقسیم‌بندی کرد. گروه اول شامل تحولات قرن بیستم مانند جهانی‌شدن، گستردگی مبادلات فرهنگی، اقتصادی و فکری و ظهور جامعه جهانی است. گروه دوم شامل متغیرهای اقتصادی (غنا اقتصادی، مبادلات اقتصادی، تأمین نیازهای اقتصادی و رفاه عموم مردم)، متغیرهای سیاسی (حاکمیت سیستم مقتدر با پشتوانه مردمی و تأیید توسط مردم)، عوامل رسانه‌ای (داشتن منابع اطلاعات و ارتباطی) و متغیرهای فرهنگی (گسترش فرهنگ جهانی و تهی شدن فرهنگ داخلی و بی‌هویتی فرهنگی) است (فاتحی، ۱۳۹۱، ۱۰۷). جدول زیرالگوهای امنیت پایدار را به صورت خلاصه با هم مقایسه می‌کند.

جدول ۲. مؤلفه‌های امنیت پایدار در نظریه‌های مختلف

مؤلفه‌ها الگوها	مبانی و ریشه	مفهوم اساسی	وجه امنیت (اولویت اساسی)	نگرش به امنیت	ابزار	ارکان الگو
قدرت محور	واقع گرایی	قدرت	نظامی‌گری	بیرونی، عینی، سلبی	قدرت نظامی	قدرت، بازدارندگی، هژمون، تبعیت
تناسب محور	فراستنی	تناسب در ابعاد امنیت	تعدد ابعاد امنیت	عینی، سلبی، تهدیدمحور	توسعه	توسعه، تناسب، ابعاد امنیت
انسجام محور	کپنهاک	انسجام اجتماعی	نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، زیست‌محیطی	درونی، ایجابی	انسجام هویتی	هویت، انسجام، رضایت، امنیت اجتماعی‌شده، نهادمندی
تعادل محور	اسلام	تعادل اجتماعی	جامع‌الابعاد	درونی، ایجابی	تربیت دینی	توحید، ایمان، تربیت، تعادل، مشروعیت

منبع: باقری و همکاران، ۱۳۹۳، ۴۶

علاوه بر الگوهای امنیت پایدار، برخی اندیشمندان به تبیین رویکردهای مختلف جهت استقرار امنیت پایدار در جهان پرداخته‌اند و چهار رویکرد درون‌نگر، شمولی، استلزامات و تدابیر راهبردی را طرح کرده‌اند (رستگارپناه و سلطانی‌فر، ۱۳۹۱، ۱۰۲-۱۰۳) که به‌طور مختصر به آن‌ها اشاره می‌شود. در رویکرد درون‌نگر، برای مدیریت ناامنی به‌جای مقابله با تهدید، باید اقدام به شناسایی و چاره‌اندیشی برای روندهای منتهی به ناامنی کرد و با کنترل این روندها جلوی گسترش ناامنی را گرفت (پورسعید، ۱۳۹۲، ۲۷). رویکرد شمولی، بر قاعده فراگیری امنیت و ناامنی در سطح جهان تأکید دارد و

معتقد است تنها زمانی که همه اعضای جامعه جهانی با یکدیگر برای مقابله با چالش‌های امنیتی همکاری کنند، امنیت مشترک و پایدار قابل حصول خواهد بود. سومین رویکرد، رویکرد استلزامات است که در دستیابی به امنیت پایدار بیش از آنکه معتقد به اتکا به قدرت متعارف باشد بر حفظ اقتدار اخلاقی تأکید دارد و معتقد به تلاش همه‌جانبه برای مدیریت تهدیدها و چالش‌های مردم در همه‌جا (داخل، خارج و سراسر جهان) می‌باشد. درنهایت رویکرد تدابیر راهبردی که معتقد است استقرار امنیت پایدار نیازمند طی فرایند سه مرحله‌ای است. در مرحله اول اولویت‌بندی، ادغام و هماهنگی سیاست‌های توسعه با امنیت مطرح است، در مرحله دوم اعمال سیستم بودجه‌گذاری و توزیع ثروت در کشور به‌نحوی که موجب سرمایه‌گذاری راهبردی در توسعه اقتصادی شود و درنهایت در مرحله سوم، ادغام مناطق حاشیه‌ای با مرکز و ایجاد شبکه‌های ارتباطی قوی مطرح است به‌گونه‌ای که واقعیت و احساس حاشیه‌ای بودن و انزوا میان مردم مناطق مختلف کشور از میان برود و نهادهای محلی در مدیریت امنیت همواره خود را با راهبرد کلی کشور تطبیق دهند (رستگارپناه و سلطانی‌فر، ۱۳۹۱، ۱۰۳). به اعتقاد نگارنده رویکردهای فوق دارای مرزهای مشخص و دقیق نیستند و از این رو نمی‌توان استقرار امنیت پایدار را منوط به انتخاب یک یا دو رویکرد کرد و الزاماً باید به‌سوی به‌کارگیری ترکیبی همه رویکردها حرکت کنیم. بدین ترتیب، بر اساس رویکرد درون‌نگر، برای مقابله با یک تهدید یا چالش امنیتی، اولویت اول شناخت و مبارزه با علت است نه معلول. رویکرد شمولی استقرار امنیت پایدار را منوط به مشارکت و ذینفع بودن همه نقش‌آفرینان می‌داند و رویکرد استلزامات بر ماهیت متفاوت امنیت پایدار و نقش قدرت نرم در استقرار آن تأکید می‌کند. درنهایت رویکرد تدابیر راهبردی، با تأکید بر عامل برنامه‌ریزی راهبردی، نگرش سیستمی و اولویت‌بندی صحیح، به نسبت و رابطه منطقی امنیت و توسعه می‌پردازد (زرقانی، ۱۳۹۸، ۵۶). از این رو، به نظر می‌رسد استقرار امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی منوط به رویکردی ترکیبی و بکارگیری مؤلفه‌های رویکردهای فوق است.

روش تحقیق

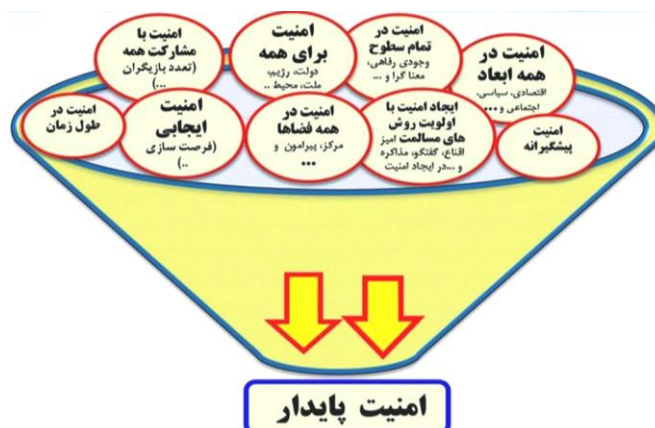
این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با مراجعه به منابع معتبر کتابخانه‌ای به دنبال بررسی و تبیین امنیت مرز بر اساس شاخص‌ها و ملاحظات امنیت پایدار است. بر این اساس در بخش مبانی نظری ضمن بررسی مفهوم امنیت و امنیت مرزی، شاخص‌ها و معیارهای امنیت پایدار بر اساس رویکرد و پارادایم «امنیت پایدار» مورد بررسی قرار گرفته است و بر این بستر نظری، مهم‌ترین الزامات و ملاحظات استقرار امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی مورد بررسی و واکاوی قرار گرفته است.

یافته‌ها:

الزامات و ملاحظات امنیت مرز بر اساس پارادایم امنیت پایدار:

در پارادایم امنیت پایدار برخلاف پارادایم‌های گذشته، امنیت به معنای فقدان تهدید نیست، بلکه امنیت برابر با احساس ایمنی و آرامشی است که می‌تواند هم از نبود یا کاهش تهدید حاصل می‌شود و هم با وجود فرصت‌های برابر برای ایجاد و پرورش اخلاق و فضایل انسانی به دست می‌آید. به عبارت دقیق‌تر و همچنان که در تصویر زیر نشان داده شده است، در پارادایم «امنیت پایدار»، اولاً امنیت انسانی نقش زیر بنایی و اساسی دارد و ثانیاً امنیت انسانی منحصر به یک یا دو بعد خاص جسمی یا روانی نیست بلکه دربردارنده چهار بعد مهم است: اول فقدان تهدید برای بقاء انسان، دوم وجود فرصت‌های لازم برای رفع نیازهای متنوع انسانی، سوم فقدان آسیب‌پذیری در ابعاد مختلف اقتصادی، محیطی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و درنهایت چهارم وجود زمینه‌های لازم برای افزایش عزت‌نفس و ارزش‌های انسانی وجود دارد. علاوه بر این، امنیت پایدار دارای بیشترین دایره شمولیت می‌باشد؛ بر این اساس امنیت پایدار عبارت است از امنیت برای همه (فرد، دولت، محیط‌زیست)، در تمام سطوح (امنیت وجودی، رفاهی و معناگرا)، در همه ابعاد (اقتصادی، سیاسی،

زیست محیطی ...)، با مشارکت همه، در همه فضاها، در طی زمان، با رویکرد ایجابی (فرصت سازی ...)، پیشگیرانه و ترجیح و اولویت روش‌های مسالمت‌آمیز (گفتگو، اقناع ...) (زرقانی، ۱۳۹۸، ۵۱).

شکل ۵. مؤلفه‌ها و ابعاد امنیت پایدار، زرقانی، ۱۳۹۸: ۵۱

استقرار امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی مستلزم در نظر گرفتن الزامات و ملاحظات خاصی است. اولین و شاید مهم‌ترین موضوع در این رابطه، پرسش از مرجع امنیت است. مرجع امنیت پاسخ به این پرسش است که امنیت برای چه کسی یا چه چیزی؟ و در پاسخ به‌طور کلی می‌توان چهار دیدگاه متفاوت را از یکدیگر تمیز داد، که عبارت‌اند از: امنیت رژیم، امنیت دولت، امنیت ملت و امنیت فرد (انسان) (افتخاری، ۱۳۸۳، ۳۴). در رویکردهای سنتی امنیت، دولت و رژیم سیاسی مهم‌ترین مرجع امنیت محسوب می‌شده است و تمام کوشش‌ها و کنش‌ها برای حفظ و تأمین امنیت دولت و رژیم سیاسی بوده است. اما در پارادایم امنیت پایدار، شاهد تغییر نگرش به مرجع امنیت هستیم؛ بدین معنا که علاوه بر امنیت دولت و رژیم سیاسی؛ امنیت افراد، جامعه و محیط‌زیست مطرح است و بر این اساس امنیت پایدار شامل حفظ محیط‌زیست، رعایت حقوق مردم و آزادی‌های فردی و امنیت روانی هم می‌شود. چنانکه باری بوزان که زمانی طرفدار سرسخت مرجعیت دولت در امنیت بود، در دیدگاه‌های بعدی خود اعتقاد به تعدد مرجع امنیت دارد و معتقد است که دولت دیگر تنها مرجع امنیت نیست، بلکه افراد، گروه‌های فراملی، سازمان‌های غیردولتی فراملی و فرو ملی، رسانه و تروریسم همگی در وجوه امنیت مرجع هستند (افتخاری و نصری، ۱۳۸۱، ۴۷). در رویکرد جدید امنیت، هدف اصلی، امنیت مردم است و امنیت حاکمیت از آن جهت مورد تأکید واقع می‌شود که زمینه‌ای برای برقراری امنیت مردم فراهم شود. در واقع، امنیت حاکمیت و امنیت مردم دو روی یک سکه‌اند و راهبردهایی که برای استقرار آن توصیه می‌شود باید بتواند در بلندمدت امنیت حاکمیت مردم را تأمین کند (فاتحی، ۱۳۹۱، ۱۰۷).

بر اساس همین چارچوب، در بحث امنیت پایدار در مناطق مرزی هم می‌توان حداقل دو مرجع امنیت را به رسمیت شناخت. اول امنیت خود مرز؛ به‌مثابه یک پدیده سیاسی - فضایی که از منظر حکومت هرگونه ناامنی در آن می‌تواند در درجه اول امنیت مناطق مرزی و در مرحله بعد امنیت داخلی و ملی کشور را در معرض تهدید قرار می‌دهد. طبیعتاً حکومت‌ها تلاش می‌کنند تا امنیت مرز را غالباً با استفاده از نیروهای نظامی و انتظامی و شیوه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری چون ایجاد پاسگاه‌های مرزی، اجرای طرح انسداد مرز و ... تأمین نمایند. مرجع دوم امنیت، امنیت مرزنشینان است که در پارادایم امنیت پایدار، حتی در اولویت بالاتری نسبت به مرجع اول قرار دارد و در ادامه مطلب به تفصیل در مورد آن سخن گفته شده است. ملاحظه مهم دیگر در موضوع امنیت پایدار مناطق مرزی، ماهیت و ابعاد این امنیت است. امنیت مفهومی وسیع دارد که اندیشمندان برای آن مقیاس‌ها و ابعاد مختلفی را در نظر گرفته‌اند، از حیث مقیاس، امنیت از پایین‌ترین سطح یعنی سطح محلی و منطقه‌ای و سپس ملی تا سطوح و مقیاس‌های فراملی چون امنیت منطقه‌ای و

جهانی مطرح است و البته در جهان شبکه‌ای و به‌هم‌پیوسته امروز امنیت در مقیاس جهانی مهم است. در بحث امنیت پایدار مرزی، در درجه اول مقیاس محلی و منطقه‌ای امنیت مطرح است و حتی امنیت ملی کشور تا حد زیادی تحت تأثیر امنیت مرزی قرار دارد. در واقع، مرزهای بین‌المللی اولین خط تماس و برخورد کشورها با تهدیدات پیرامونی محسوب می‌شوند و از این رو استقرار امنیت در این مناطق نقش مهمی در گسترش فضای امن در داخل کشور دارد. مؤلفه دیگر در بحث امنیت مناطق مرزی، ماهیت و ابعاد امنیت است. اندیشمندان ابعاد مختلفی را برای امنیت مطرح کرده‌اند و در مجموع می‌توان شش بُعد شامل ابعاد نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فرهنگی را برای امنیت متصور شد (افتخاری، ۱۳۸۳، ۹-۳۸). بدیهی است در بحث امنیت مرز نشینان همه ابعاد امنیت مهم و مطرح است؛ لکن مهم‌ترین بُعد، امنیت اقتصادی است و در اولویت‌های بعدی ابعاد دیگر امنیت چون بُعد اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی امنیت مطرح است. در ادامه مطلب الزامات استقرار امنیت مرزی بر اساس پارادایم امنیت پایدار به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

تغییر مرجع امنیت در امنیت مرزی

با وجود برخی دیدگاه‌ها و سیاست‌های جدید در سیاست‌های مدیریت و کنترل مرز؛ استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی تاکنون غالباً بر اساس همان پارادایم‌های سنتی امنیتی و به‌طور خاص «پارادایم کنترل» بوده است. بدین معنی که ناامنی را می‌توان از طریق برخورد سخت‌افزاری و استفاده از قوه قهریه و نیروی نظامی از بین برد یا کاهش داد. در این چارچوب مرجع اصلی امنیت حکومت بوده است و به عبارت دقیق‌تر «امنیت مرزها» به‌عنوان حدود قلمرو و مرزهای حاکمیت دولت مطرح بوده است نه «امنیت مرز نشین». بر این اساس همه تلاش حکومت‌ها این بوده است که با انجام اقدامات عمدتاً نظامی و سخت‌افزاری به مقابله با تردد غیرمجاز، قاچاق کالا و هرگونه اقدامی بپردازند که از منظر آن‌ها موجب ناامنی در مرزها می‌شده است (برخورد با جرم و مجرم) بدون اینکه به‌طور مبسوط و ریشه‌ای به علل و زمینه‌های این رفتارهای خلاف قانون (برخورد با زمینه بروز جرم) توجه نمایند. حال آنکه ماهیت پارادایم «امنیت پایدار» ایجاد امنیت از طریق برخورد با زمینه‌های بروز جرم و ناامنی است. از این رو در مناطق مرزی نیز به‌جای برخورد با اقدامات خلاف قانون چون تردد غیرمجاز، قاچاق کالا و ...، در مرحله اول باید به علل و زمینه‌های بروز این‌گونه رفتارهای مجرمانه پرداخت و با از بین بردن یا کاهش اثر این عوامل با ناامنی مقابله کرد. همچنان که در تصویر زیر مشخص است در پارادایم سنتی امنیت، کلیدواژه اصلی «امنیت مرز» است و منظور از امنیت مرز جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف قانون در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردها است. راهکار اصلی برای تأمین امنیت هم استفاده از ظرفیت کامل نظامی و انتظامی به‌منظور برخورد با مجرمین و ترددکنندگان غیرمجاز است. در این چارچوب پاسگاه‌ها و مراکز متعدد انتظامی ساخته می‌شود و تعداد زیادی از نیروهای انتظامی به حفاظت از مرزها مشغول می‌شوند. علاوه بر این با صرف هزینه‌های هنگفت طرح‌های عظیم انسداد مرز و احداث دیوار انجام می‌شود و تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری متعددی برای کنترل دقیق مرز بکار می‌رود. مجرمین نیز به‌محض دستگیری برای مجازات به بخش قضایی معرفی می‌شوند.

شکل ۶. امنیت مرز بر اساس پارادایم‌های سنتی

برخلاف مکاتب و رویکردهای سنتی امنیتی، در پارادایم امنیت پایدار به جای برخورد صرف با جرم و مجرمین در درجه اول برخورد با زمینه‌های بروز جرم و ناامنی مطرح است. بر این اساس، استقرار امنیت پایدار در مرز و مناطق مرزی نیز در درجه اول مستلزم تأمین «امنیت مرز نشینان» است. در این چارچوب و همچنان که در تصویر زیر نشان داده شده است در بحث مرجع امنیت، اولویت اصلی مردم هستند و به عبارت دقیق‌تر امنیت مرزی فقط از طریق توسعه مرز و «امنیت مرز نشینان» به دست می‌آید. بدین ترتیب دولت‌ها موظف هستند ابتدا با انجام طرح‌های توسعه فراگیر فضای امنی را از حیث اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ... برای مرز نشینان فراهم نمایند. توسعه فراگیر در مناطق مرزی بدین معناست که در مناطق مرزی ما با فقر، محرومیت شدید و توسعه نیافتگی، بیکاری، نبود یا ضعف زیرساخت‌های اقتصادی، فقدان یا ضعف خدمات آموزشی و فرهنگی، تسلط فضای امنیتی و برخورد با حقوق شهروندی و ... مواجه نباشیم. به‌طور طبیعی فراهم کردن این امکانات و خدمات برای مرز نشینان تأثیر بسیار زیادی در کاهش اقدامات خلاف قانون آن‌ها چون تردد غیرمجاز، قاچاق کالا، شرارت، فعالیت‌های تجزیه طلبانه و ... خواهد داشت و از این طریق «امنیت مرز» حاصل خواهد شد. اساساً منطق ژئوپلیتیک مرز حکم می‌کند که حفاظت، حراست و پاسداری از مرزهای کشور به‌عنوان یک ارزش اساسی در راستای اعمال حق حاکمیت ملی، استقلال سیاسی و تمامیت ارضی در کانون سیاست‌گذاری و سیاست راهبردی قرار گیرد. این امر راهبردی بدون داشتن مدیریت مرزها و وجود مرزهای امن که آحاد جامعه و کشور به‌ویژه مرز نشینان در آن احساس آرامش کرده، ممکن نخواهد بود (حیدری و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۱۸).

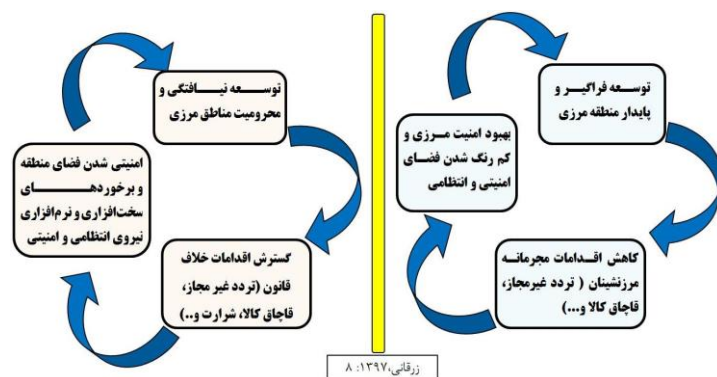

شکل ۷. فرایند تأمین امنیت مرز بر اساس پارادایم امنیت پایدار

لازم به ذکر است برخورد امنیتی و انتظامی با مجرمان حرفه‌ای و قاچاقچیان و اشرار خطرناک در مرزها در همه زمان‌ها لازم است، لیکن باید بین مرزنشینانی که به دلیل محرومیت و توسعه‌نیافتگی مناطق مرزی ناچار برای معیشت خود اقدام به برخی اقدامات مجرمانه مانند قاچاق کالا و تردد غیرمجاز می‌نمایند با اقلیت مجرم سابقه‌دار و خطرناک، قاچاقچیان حرفه‌ای، اشرار و ... تفکیک قائل شد.

ارتباط بین توسعه و امنیت در مناطق مرزی

بین توسعه منطقه مرزی، امنیت پایدار مرزنشینان و امنیت مرز رابطه مستقیمی برقرار است. بدین ترتیب و همچنان که در مدل زیر مشخص است، هرگونه فقر، محرومیت و توسعه‌نیافتگی در مناطق مرزی موجب تهدید زندگی سالم و آرام مرزنشینان خواهد شد و به‌ناچار در اقدامی واکنشی و جهت‌رهایی از تهدیدات مختلف مانند بیکاری، فقر و ... دست به قاچاق کالا، مواد مخدر، تردد غیرمجاز، عضویت و فعالیت در گروه‌های تجزیه‌طلب و ... خواهند زد. این اقدامات مخمل امنیت موجب از بین رفتن امنیت مرزی می‌شود و به‌ناچار نیروی انتظامی و مرزبانی با این‌گونه اقدامات برخورد می‌نمایند. امنیتی شدن فضا و برخوردهای امنیتی و انتظامی در فرایند توسعه اختلال جدی ایجاد خواهد کرد و بدین ترتیب در سیکلی بسته این روند معیوب روزبه‌روز بر بعد ناامنی و توسعه‌نیافتگی مناطق مرزی می‌افزاید. نکته لازم به ذکر اینک، داشتن امنیت مرز و مناطق مرزی امن و توسعه‌یافته مستلزم طراحی و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های استقرار امنیت پایدار در دو سوی مرز است. از یک‌طرف برنامه‌ها و طرح‌های حکومت‌ها در داخل و مناطق مرزی، و از سوی دیگر سیاست حسن هم‌جواری و همکاری با همسایگان (زرقانی، ۱۳۹۸، ۸۲). در واقع، توسعه و امنیت مناطق مرزی یک سرزمین تنها به سیاست‌ها، طرح‌ها و اقدامات درون سرزمینی محدود نمی‌گردد، بلکه بایست، در کنار تصمیم‌سازی‌ها و برنامه‌ریزی‌های مرتبط با توسعه و امنیت مناطق مرزی، نقش دیپلماسی فعال و همکاری‌های بینا کشوری را به نحوی برجسته مدنظر داشت. در این راستا، همکاری در بهره‌برداری مشترک از منابع، برنامه‌های مشترک اقتصادی (در بخش کشاورزی، صنعت، خدمات)، می‌تواند ضامن توسعه سکونتگاهی و بینا سرزمینی در دو سوی مرزها به شمار آید (رحمانی فضلی و سعیدی، ۱۳۹۴، ۳۹). در مقابل، با اجرای سیاست‌ها و اقدامات در مسیر توسعه پایدار در مناطق مرزی، فعالیت‌های ضد امنیتی و خلاف قانون مانند قاچاق کالا، تردد غیرمجاز و ... کمتر شده و به‌تدریج فضای امنیتی کم‌رنگ شده و امکان گسترش فعالیت‌های اقتصادی و فضای زیست عادی فراهم می‌شود؛ در نتیجه امکان جذب سرمایه‌گذاری، افزایش ظرفیت جمعیت‌پذیری، تقویت زیرساخت‌ها و فراهم‌شده و این موضوع در طی یک فرایند موجب تقویت چرخه توسعه و امنیت می‌شود

شکل ۸. رابطه توسعه و امنیت و توسعه‌نیافتگی و ناامنی در مناطق مرزی

بحث:

حکومت‌ها از نظر نوع حاکمیت و رابطه مردم با حاکمان در طول تاریخ؛ به سه نوع حکومت قبیله محور، سرزمین محور و ملت محور تقسیم می‌شوند. در همه این نوع حکومت‌های از بدوی قبیله محور تا حکومت‌ها سرزمین محور قدیم؛

مرزهای بین حکومت‌ها از نقش و اهمیت زیادی برخوردار بوده است. لکن از دوره وستفاليا به بعد و با شکل‌گیری تدریجی دولت‌های مدرن و کشورهای مستقل است که مرزهای بین‌المللی به‌عنوان پدیده‌های سیاسی-فضایی نوظهور از اهمیت و کارکرد روزافزونی برخوردار می‌شوند. چنانکه امروز تقریباً تمامی کشورهای جهان دارای مرزهای بین‌المللی مشخصی با همسایگان هستند و حفظ و حراست از مرزهای بین‌المللی جزء اولین و مهم‌ترین اولویت دکترین امنیت ملی کشورها محسوب می‌شود.

مرزهای بین‌المللی کشورها اولین سطح تماس حکومت با حاکمیت‌های مستقل پیرامونی محسوب می‌شوند و از این رو وجود مرزهای امن و با ثبات یا مرزهای بی‌ثبات و ناامن با کشور همسایه؛ تأثیر مستقیمی بر میزان امنیت داخلی و ملی کشورها دارد. حکومت‌ها در طی تاریخ سیاست‌ها و روش‌های مختلفی را برای تأمین امنیت مرزهای خود بکار گرفتند و به‌ویژه بر حفظ و حراست نظامی از مرزهای خود تأکید داشتند. وجود سازه‌های عظیم و بسیار پرهزینه مرزی مانند دیوار چین، دیوار هادرین، دیوار گرگان و... نشان می‌دهد تأمین امنیت مرز در طول تاریخ تا چه میزان برای حکومت‌ها از اهمیت برخوردار بوده است. در دوران معاصر نیز حکومت‌ها برای تأمین امنیت مرزهای بین‌المللی خود با همسایگان از سیاست‌ها، طرح‌ها و روش‌های متنوع سخت افزاری و نرم افزاری بهره می‌برند. اجرای طرح‌های پرهزینه انسداد مرز، تأسیس پاسگاه‌های مرزی مدرن، بکارگیری فناوری‌های مدرن نظارتی و کنترلی اپتیکی و الکترونیکی، ایجاد مناطق ممنوعه و حریم مرزی، تخلیه جمعیتی نوار مرزی، اجرای طرح‌های توسعه مناطق مرزی و... از جمله این طرح‌ها و اقدامات است. نکته بسیار مهم در انتخاب و به‌کارگیری این سیاست‌ها و طرح‌ها نوع نگرش حکومت‌ها و به عبارت دقیق‌تر پارادایم امنیتی آن‌ها است. بر این اساس، ماهیت «امنیت» و روش‌های دستیابی به آن در پارادایم‌های امنیت کلاسیک و پارادایم جدید «امنیت پایدار» متفاوت است. بدین ترتیب در پارادایم‌های سنتی، به‌طور کلی ماهیت امنیت عینی، بیرونی و سلبی است و هم از حیث منبع تأمین‌کننده آن و هم مرجع آن ماهیتی تک‌بعدی دارد و بر این اساس، مهم‌ترین مرجع امنیت نظام سیاسی است که آسیب‌پذیری آن از طریق تهدیدات نظامی است و طبیعتاً امنیت از طریق تقویت روزافزون قدرت نظامی حاصل می‌شود. در پارادایم جدید امنیتی مانند مکتب کپنهاک، اولاً امنیت ماهیتی درونی و ایجابی دارد، ثانیاً دارای ابعاد پنج‌گانه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی-فرهنگی، نظامی و زیست‌محیطی است و در نهایت شیوه‌های تأمین امنیت نیز مبتنی بر رویکردهای اجتماعی و مشارکت محور، پیشگیرانه و بر اساس اقناع و رضایت است.

نتیجه‌گیری:

استقرار امنیت در مرز و مناطق مرزی از دغدغه‌های اصلی حکومت‌ها از گذشته تاکنون بوده است و همزمان با تحول در عرصه اندیشه و پارادایم‌های امنیتی، شاهد تغییر در سیاست‌ها، رویکردها و روش‌های امنیت مرز هستیم. بدین ترتیب متناسب با مکاتب کلاسیک امنیتی، در گذشته اساساً مفهوم «امنیت مرز» مطرح بوده است تا «امنیت مرزنشین». در این چارچوب، امنیت مرزی عبارت بوده است از: «جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف قانون در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص و حمل‌ونقل کالا و حیوانات اهلی با رعایت ضوابط قانونی و از طریق دروازه‌های مجاز مرزی است». در واقع، امنیت مرز حاصل کارکرد مؤلفه‌هایی چون «صیانت»، «جلوگیری» و «کنترل» است. بدیهی است در چنین رویکردی، ایجاد امنیت مستلزم ایجاد سیستم‌های مختلف نظامی و انتظامی برای جلوگیری از هرگونه تردد غیرمجاز و قاچاق کالا و برخورد با متخلفان و مجرمان مرزی است. به همین جهت دولت‌ها تلاش می‌کردند تا با استفاده از شیوه‌های مختلف انسداد فیزیکی و الکترونیکی مرز قدرت نظارت و کنترل خود را تقویت نموده و با دستگیری مجرمان و متخلفان مرزی امنیت را در مرزها ایجاد نمایند. در مقابل این دیدگاه، پارادایم «امنیت پایدار» در مرز و مناطق مرزی مطرح است که مفهوم «امنیت مرزنشین» در آن برجسته تر است. مؤلفه‌های این پارادایم برگرفته از مکاتب جدید امنیتی

چون مکتب کپنهاگ و برخی دیدگاه‌های اسلامی است و از نظر ماهیت، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها با بارداریم قبل تفاوت‌های بنیادینی دارد. مهم‌ترین ویژگی و شاخصه برتر این پارادایم رویکرد پیشگیرانه آن دارد؛ بدین معنی که به‌جای برخورد با مجرم و جرم با زمینه‌های بروز جرم مقابله می‌شود. این امر بدان معناست که امنیت مرز و مناطق مرزی زمانی حاصل می‌شود که به‌جای اولویت برخورد با جرم‌هایی مانند تردد غیرمجاز و قاچاق کالا که عمدتاً توسط مرزنشینان صورت می‌گیرد، باید با علل و زمینه‌های این اقدامات پرداخته شود. به‌عنوان نمونه، مناطق مرزی شرق و جنوب شرق کشور از حیث استعدادها و منابع زیستی به‌ویژه اقلیم که تأثیر بسیار زیادی در سکونت و اشتغال مرزنشینان دارد در وضعیت نامطلوبی بسر می‌برند. به دلیل همین شرایط زیستی نامساعد، جمعیت‌پذیری مناطق کم است و سرمایه‌گذاری جهت امور صنعتی و خدماتی برای ایجاد اشتغال (بر اساس تحلیل ظاهری هزینه-فایده) نیز منطقی نیست. این وضعیت سبب شده است مناطق مرزی شرق و جنوب شرق کشور از حیث شاخص‌های توسعه و امنیت در وضعیت نامناسبی باشند به‌نحوی که وضعیت بیکاری، فقر و درآمد در این مناطق بسیار نامطلوب است. در چنین شرایطی به‌طور طبیعی تعدادی از مرزنشینان عمدتاً در شرایط اضطرار و تأمین حداقل‌های اولیه زندگی اقدام به تردد غیرمجاز، قاچاق کالا، سوخت، مواد مخدر و... می‌نمایند. نیروی انتظامی و مرزبانی نیز در چارچوب وظایف سازمانی خود ملزم به برخورد با این اقدامات خلاف قانون و مخل امنیت است. تجربیات دهه‌های گذشته عمدتاً چنین برخوردهایی را نشان می‌دهد، این‌گونه برخوردهای انتظامی-قضایی ممکن است در کوتاه‌مدت مشکل امنیت مرز را کاهش دهد، اما راهکار منطقی و پایداری نیست. نباید فراموش کرد با مرگ یک قاچاقچی سوخت یا مواد مخدر در مرز، تعدادی فرزند بی‌سرپرست به‌جا می‌ماند که هیچ منبع درآمدی مشخص ندارند و به‌ناچار همان راهی را خواهند رفت که پدران آن‌ها رفتند. از این‌رو، ضمن تأکید بر این نکته مهم که کنترل و نظارت بر مرز و برخورد با اقدامات مخل قانونی امری لازم و ضروری است، اما به‌طور قطع این امر به‌طور ریشه‌ای مشکل ناامنی مرز را حل نخواهد کرد و لازم است با برنامه‌ریزی دقیق و انجام طرح‌های توسعه در مناطق مرزی؛ شاخص‌های توسعه پایدار را در این مناطق ارتقاء داد. باوجود اشتغال پایدار مرزنشینان و درآمدی متوسط میزان تردهای غیرمجاز و قاچاق کالا توسط یا با همکاری مرزنشینان به‌شدت کاهش خواهد یافت و امنیت مرز نیز حاصل خواهد شد. به عبارت دقیق‌تر، امنیت پایدار مرز از مسیر امنیت همه‌جانبه و پایدار مرزنشینان در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی حاصل خواهد شد.

لازم به ذکر است، ایجاد و تقویت زیرساخت‌های توسعه اقتصادی در مناطق مرزی با توجه به جمعیت کم و ناپایدار این مناطق بر اساس دیدگاه‌های اقتصادی مبتنی بر تحلیل هزینه-فایده صرف، منطقی نیست و از این‌رو بخش خصوصی از آن استقبال نمی‌کند. در این وضعیت، لازم است دولت‌ها ورود پیدا کنند و ضمن سرمایه‌گذاری‌های مستقیم، حمایت‌های مالی، اعتباری، مالیاتی و.. طولانی‌مدتی را نیز از سرمایه‌گذاران در مناطق مرزی اعمال کنند. در صورت تحقق این امر، بعد از مدتی مناطق مرزی از وضعیت محروم اولیه خارج می‌شود و با افزایش جمعیت و امکان جذب سرمایه‌گذاری، سایر قابلیت‌های ارزشمند و مغفول این مناطق نیز مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد و فرایند توسعه شتاب می‌گیرد. به‌عنوان نمونه بسیاری از مناطق مرزی شرق و به‌ویژه جنوب شرق دارای قابلیت‌های کم‌نظیر کشاورزی، معدنی و صنعتی هستند و بارورسازی این قابلیت‌ها نقش مؤثری در توسعه پایدار این مناطق دارد. از منظر دیگر، صرف هزینه‌های فراوان برای طرح‌هایی انسداد مرز و ایجاد پاسگاه‌های متعدد و استفاده از فناوری‌های مدرن نظارت و کنترل مرز و مانند آن، بدون توجه به توسعه مناطق مرزی، در واقع پاک کردن صورت مسئله است و بهتر است با جایگزینی بخشی از هزینه‌های فراوان دولت‌ها در بخش‌های کنترل و انسداد مرز، با هزینه‌های توسعه مناطق مرزی، فرایند توسعه و استقرار امنیت پایدار در این مناطق تسریع یابد. درنهایت ذکر این نکته ضروری است، که بر اساس پارادایم امنیت پایدار، مشارکت مرزنشینان نقش بسیار مهمی در استقرار امنیت دارد و موجب تشدید فرایند توسعه و درون‌زا بودن آن خواهد شد.

تقدیر و تشکر

با توجه به اینکه مقاله حاضر به سفارش دبیرخانه همایش ملی رویکردهای نوین در مدیریت مرز به نگارش درآمده است، نویسنده بر خود لازم می‌داند از دست‌اندرکاران همایش مذکور که در نگارش این مقاله حمایت‌های لازم را داشته‌اند، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشد.

منابع

- ۱) اخباری، محمد و نامی، محمدحسن. (۱۳۸۸). جغرافیا مرز با تاکید بر مرزهای ایران، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
  - ۲) افتخاری، اصغر. (۱۳۸۳). ظرفیت طبیعی امنیت مورد قومیت و خشونت در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵ و ۶ (۴)، ۲۵-۴۷.
  - ۳) افتخاری، اصغر. (۱۳۸۵). امنیت مرزی در فضای رسانه‌ای، مجموعه مقالات همایش ملی مرزها، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، ۱۶۰-۱۴۱.
  - ۴) افتخاری، علی اصغر و نصری، قدیر. (۱۳۸۱). تحلیل انتقادی امنیت (درآمدی بر روش‌شناسی انتقادی در مطالعات امنیتی)، نشریه مطالعات راهبردی، ۱۶ (۲)، ۳۳۷-۳۳۷.
  - ۵) احمدی، سیروس و صالح آبادی، ریحانه. (۱۳۹۹). تبیین مؤلفه‌ها و روش‌های نوین مدیریت مناطق مرزی، مجموعه مقالات همایش ابعاد نظری و کاربردی آمایش مناطق مرزی، دانشگاه فردوسی مشهد.
  - ۶) باقری، حسین؛ عزیز موسوی، سید علیرضا و لطفی، مصطفی. (۱۳۹۳). الگوی امنیت پایدار در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت اجتماعی، ۹ (۵۱)، ۳۲-۱۷.
  - ۷) بذرافشان، جواد و طولابی‌نژاد، مهرشاد. (۱۳۹۵). تحلیل اثرات و کارکردهای سرمایه اجتماعی در امنیت پایدار روستاهای مناطق مرزی بخش مرکزی شهرستان سراوان، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۶ (۴۱)، ۷۶-۵۵.
- doi: 20.1001.1.22287736.1395.16.41.3.6**
- ۸) پورسعید، فرزاد. (۱۳۹۲). فرهنگ توصیفی اصطلاحات امنیت، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
  - ۹) جلالیان، سیداسحاق. (۱۳۹۸). بررسی عوامل موثر بر ارتقاء امنیت پایدار مناطق مرزی مطالعه موردی: شهرستان مرزی سردشت، پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۷ (۴)، ۸۶-۶۱.
  - ۱۰) حافظنیا، محمدرضا. (۱۳۸۵). تأثیر خودگردانی کردهای شمال عراق بر کشورهای همسایه، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۱ (۴)، ۳۶-۵.
  - ۱۱) حیدری، محمد؛ انعامی علمداری، سهراب و فتاحی، فرهاد. (۱۳۹۱). ژئوپلیتیک مرز و الگوی مدیریت و کنترل مرزهای شرقی ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، ۸ (۲۷)، ۱۵۳-۱۱۸.
- doi:20.1001.1.17354331.1391.8.27.5.5**
- ۱۲) خطابی، غلامحسین. (۱۳۷۴). مرزبانی، تهران، معاونت آموزشی ناجا.
  - ۱۳) درایسدل، آلاسدایر و بلیک، جرال. (۱۳۷۴). جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا، ترجمه‌دره میر حیدر، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
  - ۱۴) ذوالفقاری، حسین؛ سلطانی، مسعود و فعال، صیدال. (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر مدیریت مرز، تهران، انتشارات مرزبان.
  - ۱۵) ربیعی، علی. (۱۳۸۳). مطالعات امنیت ملی، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
  - ۱۶) رحمتی‌راد، محمد حسین. (۱۳۷۴). مرزبانی، گذرنامه و اتباع بیگانه، تهران، معاونت آموزشی ناجا.

- (۱۷) رحمانی فضلای، عبدالرضا و سعیدی، عباس. (۱۳۹۴). پیوستگی توسعه و امنیت مناطق مرزی، جستاری در مفهوم شناسی، *جغرافیا*، ۱۳ (۴۷)، ۳۳-۱.
- (۱۸) رستگارپناه، حسن. (۱۳۹۱). راهبردهای رسانه‌ای امنیت پایدار، *فصلنامه آفاق امنیت*، ۵ (۱۵)، ۷۵-۱۰۰.
- (۱۹) زرقانی، سیدهادی. (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر شناخت مرزهای بین‌المللی، تهران، دانشگاه علوم انتظامی امین.
- (۲۰) زرقانی، سیدهادی. (۱۳۹۸). درآمدی بر امنیت پایدار مرز و مناطق مرزی، تهران، انتشارات انجمن ژئوپلیتیک ایران.
- (۲۱) ساقی، یزید. (۱۳۷۷). امنیت در کشورهای در حال توسعه، ترجمه مصطفی ایمانی، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- (۲۲) ستوده، مجتبی. (۱۳۸۹). نقش دوگانه سیاست‌های بازرگانی خارجی و واکنش‌های اجتماعی - قانونی در برابر پدیده قاچاق کالا، اولین همایش علمی - تخصصی قاچاق کالا، فرماندهی انتظامی استان کردستان.
- (۲۳) ستاره، جلال. (۱۳۹۰). جغرافیای سیاسی مرزهای ایران، جلد اول و دوم، تهران، دفتر تحقیقات کاربردی مرزبانی ناجا.
- (۲۴) طیب‌نیا، سیدهادی؛ محمدی، سعدی و منوچهری، سوران. (۱۳۹۵). تحلیلی بر تأثیر انسداد مرزها بر امنیت پایدار نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: روستاهای مرزی شهرستان مریوان)، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۲۰ (۱)، ۹۷-۱۲۶.
- (۲۵) عباس‌زاده، هادی و کرمی، کامران. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی و امنیت ملی پایدار، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۱۴ (۵۱)، ۵۸-۳۱.
- (۲۶) عبدالله‌خانی، علی. (۱۳۸۶). تهدیدات امنیت ملی، تهران، مؤسسه‌ی فرهنگی مطالعاتی و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- (۲۷) فاتحی، ابوالقاسم. (۱۳۹۱). راهبردهای اجتماعی و فرهنگی امنیت پایدار با تأکید بر گفتمان انقلاب اسلامی، *فصلنامه آفاق امنیت*، ۵ (۱۵)، ۳۷-۵.
- (۲۸) قاسمی، محمدعلی. (۱۳۹۱). نسبت امنیت انسانی و توسعه پایدار، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۱۱ (۴۱)، ۵۴۴-۵۲۷.
- (۲۹) قادرمرزی، محسن؛ ذکی، یاشار؛ مهدیزاد، وفا و جمشیدی، یداله. (۱۳۹۸). ارزیابی مولفه‌های موثر در پایداری امنیت مناطق مرزی، *پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی*، ۱۲ (۳)، ۲۲۳-۲۰۳.
- doi: [20.1001.1.27830977.1398.12.3.9.1](https://doi.org/10.1001.1.27830977.1398.12.3.9.1)
- (۳۰) قیصری، نورالله. (۱۳۹۲). امنیت پایدار نظام جمهوری اسلامی ایران؛ الگویی برای تبیین و اجرای سیاست‌های کلان، *دانش سیاسی*، ۹ (۱)، ۴۵-۶۲.
- doi: [10.30497/PK.2013.1427](https://doi.org/10.30497/PK.2013.1427)
- (۳۱) کاردان، عباس. (۱۳۹۹). مدیریت صحیح مرزی، حلقه مفقوده مبارزه با قاچاق کالا، *اقتصاد پنهان*، ۵ (۲۳)، ۹۱-۱۱۸.
- (۳۲) گل‌وردی، عیسی و قوام‌ملکی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). مرزها و فرصت‌ها، تهران: انتشارات مرزبان.
- (۳۳) مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۸۷). ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیت‌های ایرانی، تهران، نشر نی.
- (۳۴) مویر، ریچارد. (۱۳۷۹). درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی، ترجمه‌ی دره میرحیدر و سید یحیی صفوی، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- (۳۵) موسوی، میرنجم؛ کهکی، فاطمه‌سادات، اسماعیلی‌پور، الهفلی. (۱۳۹۶). اولویت‌بندی شاخص‌ها و مولفه‌های امنیت پایدار در مناطق مرزی استان خراسان رضوی، *نشریه علوم و فنون مرزی*، ۶ (۳)، صص ۹۳-۵۷.

۳۶) موسوی، میرنجف؛ منوچهری، ایوب و ادیب‌نیا، زهرا. (۱۳۹۴). نقش مرز و قومیت در عملکرد نقاط شهری، مطالعه موردی: منطقه آذربایجان، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۱۰ (۱)، ۱۹۰-۲۲۰.

doi: [20.1001.1.17354331.1393.10.33.8.4](https://doi.org/10.17354/331.1393.10.33.8.4)

۳۷) میرحیدر، دره؛ راستی، عمران و میراحمدی، فاطمه سادات. (۱۳۹۶). مبانی جغرافیای سیاسی، تهران، انتشارات سمت.

۳۸) نوروزی، محمدتقی. (۱۳۸۵). فرهنگ دفاعی-امنیتی، تهران، انتشارات سنا.

۳۹) نوروززاده، احد. (۱۴۰۱). طراحی الگوی مدیریت امنیت پایدار مرزی در استان اردبیل، نشریه علوم و فنون مرزی، ۱۱

(۲)، ۱۹۰-۱۵۷. dor: [20.1001.1.25384090.1401.11.2.8.2](https://doi.org/10.1001.1.25384090.1401.11.2.8.2).

References

- 40) Akgül, P. (2022). The dilemma between respecting human rights and security concerns in the EU border management policies. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12 (1), 306-325. [Doi: 10.18074/ckuiibfd.1079600](https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1079600).
- 41) Parczewski, R., Chomacki, A. & Borucka, A. (2022). The role of border guard in ensuring seaport security, *Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego XVI*:1-16, DOI:10.5604/01.3001.0016.1918.
- 42) Prakoso, S.G., Effendi, E.D., Purnama, R.Y., Negara, R.A.S., & Sayekti, N.W.. (2021). The Application of Innovative Technology on Internal Border Control in Schengen Area. *JPPUMA: Journal Ilmu Pemerintahan dan Sosial Politik UMA (Journal of Governance and Political Social UMA)*, 9 (2): 174-184.
- 43) Andreou, A. (2023). e-Securing the EU Borders: AI in European Integrated Border Management. *Journal of Politics and Ethics in New Technologies and AI*, 2(1), e34287. <https://doi.org/10.12681/jpentai.34287>.
- 44) Yuza Fitra, A. (2022). Government Accountability in Border Management at Riau Province, *MIMBAR Jurnal Sosial dan Pembangunan*, DOI:10.29313/mimbar.v0i0.9328.
- 45) Akhbari, M., & Nami, M.H. (2008). Border geography with emphasis on Iran's borders, Tehran: Geographical Organization of the Armed Forces. . [in Persian]
- 46) Eftekhari, A. (2004). The natural capacity of security in the case of ethnicity and violence in Iran, *Strategic Studies Quarterly*, 5 and 6 (4), 25-47. [in Persian]
- 47) Eftekhari, A. (2015). Border security in the media space, Proceedings of the National Conference on Borders, Tehran: *Research Institute of Humanities and Social Studies*, 141-160. [in Persian]
- 48) Eftekhari, A. (2002). Critical analysis of security (introduction to critical methodology in security studies). *Strategic Studies Quarterly*, 5(16), 337-357. [in Persian]
- 49) Ahmadi, S., & Saleh Abadi, R. (2019). Explanation of the new components and methods of border area management, Proceedings of the Conference on Theoretical and Practical Aspects of Border Area Management, Ferdowsi University of Mashhad. [in Persian]

- 50) Bagheri, H., Aziz Mousavi, S.A. & Lotfi, M. (2014). Model of sustainable security in the Islamic Republic of Iran, *Quarterly Journal of Social Protection and Security Studies*, 9 (51), 17-32. . [in Persian]
- 51) Bazrafshan J, Toulabi Nejad M.(2016). Analyzes of the effects and security function social capital in sustainable rural border areas the villages of the central city of Saravan. *Applied Research Journal of Geographical Sciences*, 16 (41), 55-76. Dor: 20.1001.1.22287736.1395.16.41.3.6. [in Persian]
- 52) Poursaid, F.(2012). Descriptive Dictionary of Security Terms, Tehran: Strategic Studies Research Center Publications. [in Persian]
- 53) jalalian, E. (2020). Review Factors affecting the sustainable security of border areas Case study: Sardasht border city. *journal of border studies*, 7(4), 61-86. [in Persian]
- 54) Hafeznia, M.R. (2015). The influence of self-governance of northern Iraqi Kurds on neighboring countries, *Geographical Research Quarterly*, 21(4), 5-36. [in Persian]
- 55) Heidari, M., Enami Alamdari, S., & Fattahi, F. (2012). Border Geopolitics and Model of Management and Control of Iran's Eastern Borders. *Geopolitics Quarterly*, 8(27), 118-153. doi:20.1001.1.17354331.1391.8.27.5.5. [in Persian]
- 56) Khattaby, Gh. (1996). Marzbani, Tehran, Naja Education Vice-Chancellor. [in Persian]
- 57) Drysdale, A. & Blake, G. (1992). Political Geography of the Middle East and North Africa, translated by Mir Haider Valley, Tehran, Political and International Studies Office. [in Persian]
- 58) Zulfiquari, H., Soltani, M. & Faeal, S. (2013). An introduction to border management, Tehran, Marzban Publications. [in Persian]
- 59) Rabiei, A. (2002). National Security Studies, Tehran, Printing and Publishing Center of the Ministry of Foreign Affairs. [in Persian]
- 60) Rahmatirad, M.H. (1996). Marzbani, Passport and Foreign Nationals, Tehran, Naja Education Vice-Chancellor. [in Persian]
- 61) Rahmanifazli, A., & Saidi, A. (2016). Continuity of development and security of Jastari border regions in the concept of science. *Geography*, 13(47), 1-33. [in Persian]
- 62) Rostgarpanah, H. (2011). Media strategies for sustainable security, *Afaq Security Quarterly*, 5 (15), 75-100. [in Persian]
- 63) Zarghani, S.h. (2016). An introduction to the recognition of international borders, Tehran, Amin University of Police Sciences. [in Persian]
- 64) Zarghani, S.h. (2018). An introduction to sustainable security of the border and border areas, Tehran, Iran Geopolitical Society Publishing. [in Persian]
- 65) Sayeq, Y. (1999). Security in developing countries, translated by Mustafa Imani, Tehran, Scientific and Cultural Publishing Company. [in Persian]

- 66) Praised, M. (2010). The dual role of foreign trade policies and social-legal reactions against the phenomenon of goods smuggling, the first scientific-specialist conference on goods smuggling, Kurdistan Province police command. [in Persian]
- 67) Star, J. (2011). Political Geography of Iran's Borders, Volumes I and II, Tehran, Naja Marzbani Applied Research Office. [in Persian]
- 68) Tayyabnia, S.h; Mohammadi, S. & Manouchehri, S. (2015). An analysis of the effect of blocking the borders on the stable security of surrounding rural areas (case study: border villages of Marivan city), *Space planning and preparation*, 20 (1), 126-97. [in Persian]
- 69) Abbaszadeh, H. & Karmi, K. (2011). Social capital and sustainable national security, *Strategic Studies Quarterly*, 14(51), 31-58. [in Persian]
- 70) Abdollahkhani, A. (2006). Threats to national security, Tehran, Abrar Contemporary International Institute of Cultural Studies and Research. [in Persian]
- 71) Fatehi, A. (2011). Social and cultural strategies of sustainable security with an emphasis on the discourse of the Islamic Revolution, *Afaq Security Quarterly*, 5 (15), 5-37. [in Persian]
- 72) Qasimi, M. A. (2008). Relationship between Human Security and Sustainable Development. *Strategic Studies Quarterly*, 11(41), 527-544. [in Persian]
- 73) Qadermarzi, M., Zaki, Y., Mahdizad, W. & Jamshidi, Y. (2018). Evaluation of effective components in the stability of security in border areas, *research paper on order and security*, 12(3), 203-223. doi: 20.1001.1.27830977.1398.12.3.9.1 [in Persian]
- 74) Gheisari, N. (2013). Sustainable Security of Islamic Republic of Iran; a Model of Explanation and Execution of Macro Policies. *Bi-Quarterly Political Knowledge*, 9(1), 45-62. doi: 10.30497/pk.2013.1427 [in Persian]
- 75) Kardan, A. (2019). Proper border management, the missing link in the fight against smuggling, *The Hidden Economy*, 5(23), 118-91. [in Persian]
- 76) Golvardi, I. & Qavammolki, H.r. (2014). Borders and opportunities, Tehran: Marzban Publications. [in Persian]
- 77) Mojtahedzadeh, P. (2007). Geopolitical ideas and Iranian realities, Tehran, Ni publication. [in Persian]
- 78) Muir, R. (1999). A new introduction to political geography, translated by Dareh Mirhaidar and Seyyed Yahya Safavi, Tehran, publications of the Geographical Organization of the Armed Forces. [in Persian]
- 79) Najaf Mousavi, M., Sadat Kahaki, F., & Esmaeilpour, A. (2017). Prioritization of Indicators and Components of Sustainable Security in the Border Areas of Khorasan Razavi Province. *Border Science and Techniques*, 6(3), 57-93. [in Persian]
- 80) Mousavi, M.n., Manouchehri, A. & Adibnia, Z. (2014). The role of border and ethnicity in the performance of urban areas, a case study: Azerbaijan region,

International Quarterly of Geopolitics, 10(1), 190-220. doi:20.1001.1.173.54331.1393.10.33.8.4. [in Persian]

- 81) Mirhaidar, D., Rasti, I. & Mirahmadi, F.S. (2016). Basics of Political Geography, Tehran, Samit Publications. [in Persian]
- 82) Nowrozi, M.T. (1385). Defense-security culture, Tehran, Sena Publications. [in Persian]
- 83) Norouzzadeh, A. (2022). Designing a Sustainable Border Security Management Model in Ardabil Province. *Border Science and Techniques*, 11(2), 157-190. dor: 20.1001.1.25384090.1401.11.2.8.2. [in Persian]